

24—25 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 24 mars

Sid.

Svar på enkla frågor:

av fru Segerstedt Wiberg ang. utländska studerande i Sverige..	3
av herr Eriksson, Karl-Erik, ang. förkortning av jakttiden på rådjur	4
av herr Petersson, Erik Filip, ang. folktandvården	6
Interpellation av herr Sundin ang. regeringens beredning av vissa frågor	8

Meddelande ang. enkla frågor:

av herr Larsson, Lars, ang. ammunitionsfabrikens i V. Vingåkers kommun utformning och produktionsinriktning	10
av herr Petersson, Erik Filip, ang. en förbättrad rekrytering av underbefäls- och underofficerskåren	10

Fredagen den 25 mars

Upprustning av kasernbyggnader	11
Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag..	13
Om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande, m. m.	15
Beskattningsreglerna i fråga om lyxvillor	20
Om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.	21
Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.	25
Om obligatoriskt civiläktenskap	35
Vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund	41
Ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.	46
Om vissa pensionärers rätt till ersättning för sjukhusvård	59
Om reserabatter åt studerande	61
Kulturpolitikens framtida utformning	61

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 25 mars

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 36, ang. beredskapsstat för försvars- väsendet	11
— nr 37, ang. stat för försvarets fastighetsfond	11
— nr 40, ang. omorganisation av utrikes- och utredningsavdel- ningen vid kommerskollegium	13
Bevillningsutskottets betänkande nr 13, om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag	13
— nr 14, om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.	15
— nr 15, ang. rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån	20
— nr 16, om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.	21
— nr 17, om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.	25
— memorial nr 24, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om arvs- och gåvobeskattningen	34
Första lagutskottets utlåtande nr 15, om obligatoriskt civiläkten- skap	35
— nr 16, ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossam- fund	41
— nr 18, ang. försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik..	46
— nr 19, ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.	46
Andra lagutskottets utlåtande nr 26, om vissa pensionärers rätt till ersättning för sjukhusvård m. m.	59
— nr 27, ang. ändrad lydelse av 40 § 1 mom. civilförsvarslagen, m. m.	61
— nr 29, om studiesociala åtgärder i vissa fall	61
Tredje lagutskottets utlåtande nr 19, ang. trafikfria lekplatser ..	61
— nr 20, om utredning angående de kommunala trafiknämnder- nas verksamhet och organisation	61
— nr 21, om rätt för polisen att genom stickprov kontrollera bilisters nykterhet	61
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13, om reserabatter åt studerande	61
— nr 14, om en allsidig kulturutredning och angående kulturpoli- tikens framtida utformning	61
— nr 15, om åtgärder mot förgiftningsolyckor bland barn	67
Konstitutionsutskottets memorial nr 25, ang. förordnande att samråda med riksdagens lönelegation i visst fall m. m.	67
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 16, om utgivande av en svensk kulturtidskrift på främmande språk	67
— nr 17, om statligt stöd till grammofonskiveproduktion	67

Torsdagen den 24 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 95, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen för fotvård m. m.; samt

nr 96, i anledning av väckta motioner om samordning av pensionsutbetalning och skattelikvid.

Ang. utländska studerande i Sverige

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **JOHANSSON** erhöll ordet för att besvara fru *Segerstedt Wibergs* fråga angående utländska studerande i Sverige, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 22 februari, och yttrade:

Herr talman! Fru Ingrid *Segerstedt Wiberg* har frågat mig, om någon ändring har skett i reglerna för utländska studerandes inresa och vistelse i Sverige. Till svar på frågan får jag anföra följande.

I utlänningskungörelsen finns vissa särskilda bestämmelser i fråga om utländska studerande. Sålunda får utlänningsning som är inskriven vid läroanstalt i Sverige och vars försörjning under studietiden är tryggad genom egna medel, stipendium, studielån eller på annat sådant sätt inte utan särskilda skäl vägras uppehållstillstånd för denna tid. En sådan utländsk studerande får också inneha anställning utan arbetstillstånd under tiden 15 maj—15 septem-

ber. Under andra tider på året kan sådan utländsk studerande få arbetstillstånd för anställning av mera tillfällig art utan att arbetsmarknadsmyndighet behöver höras.

Enligt ett generellt bemyndigande kan polismyndighet befria viseringsfri utlänningsning som studerar vid läroanstalt i utlandet och som vistas här på ferier från skyldigheten att ha arbetstillstånd under tiden 15 maj—15 oktober, dock inte för anställning som kräver särskild legitimation.

De regler som jag har redogjort för nu är inte ändrade.

I fråga om anställning som diskare eller köksbiträde kunde polismyndighet tidigare i vissa fall befria viseringsfri utlänningsning från skyldighet att ha arbetstillstånd under 3 månader från inresan i det nordiska passkontrollområdet. Numera jämställs emellertid dessa yrkesområden. Det innebär bl. a. att den tidigare möjligheten för utländsk studerande att även under tiden 15 oktober—15 maj befrias från skyldighet att ha arbetstillstånd för anställning som diskare eller köksbiträde har upphört.

Fru **SEGERSTEDT WIBERG** (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, som har kommit att lämnas något sent på grund av omständigheter som herr statsrådet ingalunda har ansvaret för.

Då jag ställde frågan hade just pressen i Stockholm allmänt innehållit artiklar där det skildrades hur svårigheterna ökat för de utländska studerandena. Det var dessa artiklar som föranledde min fråga.

Av svaret framgår att några egentliga nya svårigheter inte har rests. Det

Ang. förkortning av jakttiden på rådjur

har tydligen inte införts bestämmelser som gör det svårare för studenterna att erhålla uppehållstillstånd sedan deras studiemöjligheter ordnats. Utlänningskungörelsen bygger ju på ett förslag från utlänningssakkunniga, och jag har för min del ingenting att invända mot bestämmelserna. Jag fäster mig i svaret speciellt vid orden »Under andra tider på året kan sådan utländsk studerande få arbetstillstånd för anställning av mera tillfällig art utan att arbetsmarknadsmyndighet behöver höras.»

Jag utgår, herr statsråd, ifrån att detta betyder att man önskar föra en liberal politik gentemot de studerande som av något skäl behöver ha en extra förtjänst. Däremot är det inte meningen att de studerande skall ha arbete i så stor utsträckning att detta gör intrång i studierna. Ändå kan det finnas skäl till att de studerande behöver förstärka sin kassa.

Jag tolkar också svaret så att det innebär att de utländska studenterna, när de söker sig hit och inte till fullo vet hur de skall ordna studierna eller när deras studier kräver en viss förstärkning av kassan vid sidan av de stipendier eller övriga medel de förfogar över, skall få en liberal behandling. Det är väl där problemet ligger med hänsyn till de nya bestämmelser, som kräver att utlänning i allmänhet skall ha arbetstillstånd ordnat innan han får resa in i landet. Det har hänt, efter vad jag kan förstå, att utländska studerande har sagt att de skall studera men även ämnar söka arbete och då skapat onödiga svårigheter av ren okunnighet om hur deras yttrande kan uppfattas. Så bör det inte vara.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. förkortning av jakttiden på rådjur

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST** er-

höll ordet för att besvara herr *Karl-Erik Erikssons* fråga angående förkortning av jakttiden på rådjur, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 10 mars, och anförde:

Herr talman! Herr Karl-Erik Eriksson har frågat om jag har uppmärksammat att den kalla och snörika vintern hårt decimerat rådjursstammen och om jag med anledning av detta kommer att föreslå en förkortning av jakttiden på rådjur vid fastställandet av jakttiderna för nästa jaktår.

Jag har självfallet uppmärksammat de svåra påfrestningar som rådjuren utsatts för i vinter.

Frågan om jakttiden för rådjur under nästa jaktsäsong kommer — på grundval av förslag av domänstyrelsen — att på sedvanligt sätt prövas av Kungl. Maj:t i samband med fastställandet av jakttiderna för nästa jaktår, som omfattar tiden juli 1966—juni 1967. Domänstyrelsens förslag bygger i sin tur på förslag av den s. k. jaktidsberedningen inom Svenska jägareförbundet. Inom beredningen är bl. a. naturskyddsintressena och den viltbiologiska expertisen representerade. Jägareförbundet har anmält, att en utredning nu pågår inom förbundet om verkningarna av den stränga vintern på rådjursbeståndet.

Herr **ERIKSSON, KARL-ERIK**, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Holmqvist för svaret.

Även om svaret inte inrymmer några direkta löften, så tycker jag mig ändå i detta spåra en positiv inställning från statsrådet sida.

Den gångna vintern har på vissa håll i vårt land inneburit nästan en katastrof för rådjursstammen. Det är endast tack vare en helhjärtad insats från jaktvårdsorganisationer och föriltvård intresserade privatpersoner som en fullständig katastrof har kunnat undvikas.

Den insats som gjorts under vintern förpliktar dock till god fortsatt rå-

djursvård. Vi måste slå vakt om den stam vi har kvar. Begränsning av jakttiden är ju då det mest närliggande medlet. Den gångna vinterns erfarenheter bör också tillvaratagas, och den hårda vintern bör för oss alla viltvårdsintresserade vara en uppmaning att stå bättre rustade för hjälpåtgärder en kommande vinter.

Många hemmansägare och andra personer har tagit hand om rådjur i rätt stor utsträckning i vissa delar av vårt land och förvarar dem nu i sina djurstallar. Dessa djur kommer säkert att bli mer eller mindre tama, och en begränsning av jakttiden skulle innebära ett skydd särskilt för dessa djur.

Jag är medveten om att det finns andra sätt att skydda rådjuren. Jag tänker på att jakt ej skulle få bedrivas med olämpliga hundar m. m., men en begränsning av jakttiden är ju nu det aktuella medlet. Jag vågar säga att rådjursjaktfrågan i dag har större betydelse än någon annan jaktfråga, och det är därför värdefullt om chefen för jordbruksdepartementet har en så positiv inställning till den som möjligt. Även om jag måste bekänna att jag hoppat på ett kanske mera klart positivt svar från statsrådet — jag kan säga att jag tror att stora grupper av viltvårdsintresserade skulle hälsat ett sådant svar med tillfredsställelse — så försöker jag ändå tolka in en positiv inställning där och ber att än en gång få tacka för svaret.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag vill gärna instämma i herr Erikssons mycket riktiga påpekande att vi under den här vintern har sett många människor göra behjärtansvärda insatser för att rädda viltet och inte minst rådjuren — en sak som jag också har anledning att peka på som värdefull. Man kan väl säga att knappast någon gång tidigare har så stora ansträngningar gjorts i det avseendet,

Ang. förkortning av jakttiden på rådjur och jag vill därtill erinra om att länsstyrelserna genom att utfärda s. k. hundförbud tidigt — redan i november månad — vidtagit åtgärder. Därmed har man också gett ett ökat skydd åt rådjurstammen, eftersom jakten praktiskt taget upphört sedan sådant förbud utfärdades.

Jag vill samtidigt konstatera att vi haft en ovanligt stor stam av rådjur. Man räknar med att den var uppe i ungefär 150 000 djur i höstas — en ökning från 100 000 år 1955. Det innebär en betydande ökning av rådjurstammen. Jag menar ändå att det har varit ytterst värdefullt att man har vidtagit alla åtgärder för att skydda stammen. När jag har sagt detta, så har jag också antytt att den här frågan kommer att behandlas i en mycket positiv anda. Men det hör ändå till praxis att man inte ger ett löfte, innan vi har papperen på bordet och därmed en bättre möjlighet att kunna bedöma alla konsekvenser av en åtgärd.

Herr **ERIKSSON, KARL-ERIK**, (fp):

Herr talman! Jag har förståelse för att statsrådet inte vill ge några direkta löften, och hans sista anförande verifierar ju vad jag sade om en positiv inställning. Jag vill bara, när statsrådet Holmqvist säger att vi har en mycket stor stam av rådjur, anför att det från jaktvårdschefer beräknas att i vissa delar av vårt land, speciellt i de västra delarna av mellersta Sverige och i Småland, har stammen decimerats med ända upp till 50 procent. Det är därför jag menar att här är det verkligen befogat med en begränsning av jakttiden, speciellt i de områden där den hårda vintern har decimerat stammen oerhört.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. folktandvården

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Erik Filip Peterssons* fråga angående folktandvården, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 17 mars, och yttrade:

Herr talman! Herr Erik Filip Petersson har frågat om jag avser att vidta åtgärder för att förbättra folktandvårdens personalsituation och vårdmöjligheter.

En särskild arbetsgrupp med representanter för medicinalstyrelsen samt landstings- och stadsförbunden har tillsatts för att undersöka olika rekryteringsfrämjande åtgärder inom folktandvården.

Det kan tilläggas, att frågan om folktandvårdens organisation och allmänna målsättning kommer att prövas i samband med ställningstagandet till förslaget om en allmän tandvårdsförsäkring.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min fråga, som närmare bestämt innehöll två frågor. Det är inte något nytt problem som tas upp. Det har följt folktandvården ända sedan den infördes i detta land. Folktandvården har arbetat i en bristsituation som i många fall har varit mycket besvärande. Den har kanske varit särskilt besvärande för glesbygderna och på sista tiden genom de långa vakanser, som där uppkommit, och genom byte på tandläkartjänster då vården får avbrytas. Det är ett bekymmersamt problem för kommuner och skolledningar hur barntandvården skall kunna upprätthållas, dels med hänsyn till bristsituationen på folktandvårdens område, dels ock med hänsyn till de större barnkullar vi har att räkna med under de närmaste åren. Jag har noterat med tacksamhet att man har tagit upp denna fråga inom medicinalstyrelsen.

Beträffande den utredning som här nämnes har det från tandläkarsidan framhållits att i denna arbetsgrupp inte har intagits representanter från tjänstetandläkarna och folktandvården, något som väl skulle ha gett denna arbetsgrupp större värde.

Den översyn som statsrådet nämner i samband med ställningstagandet till förslaget om allmän folktandvårdsförsäkring är säkert mycket välkommen. Jag skulle vilja erinra om vad såväl Landstingsförbundet som Tandläkarförbundet sagt i denna sak, nämligen att man kräver att utredningen bör vara färdig i så god tid att ställningstagande till folktandvårdens organisation kan tagas innan beslut fattas om tandvårdsförsäkring. Jag vet inte om jag vågar tolka in en sådan tanke i det svar jag fått, men jag är förvissad om att statsrådet kommer att bevaka de intressen som därvid förefinnes.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det är otvivelaktigt en väsentlig fråga som herr Petersson har tagit upp, och vi har ju haft anledning att i riksdagen i många olika sammanhang diskutera folktandvården. Det är klart att vi här som på många andra områden har mött en stigande efterfrågan, och det har gällt att i olika avseenden försöka möta denna.

Jag vill erinra om att vi har en tandläkartäthet i vårt land som väl torde vara bland de främsta i världen. Sedan 1950-talet har antalet yrkesverkamma tandläkare i landet ökat från ca 3 400 till ca 5 900 eller med 75 procent. Flertalet tandläkare är emellertid privatpraktiserande. Av totala antalet tjänster i folktandvården, ca 2 300, är ca 400 vakanta. För att öka tillgången på tandläkare har som bekant intagningskapaciteten vid tandläkarhögskolorna på senare år ökats väsentligt, och enligt fattade beslut kommer antalet nyintagna tandläkarstuderande per år att fördubblas inom loppet av ungefär ett decennium.

Ang. folktandvården

Man kan fråga sig vad vi kan göra på kortare sikt för att här kunna utbildade flera tandläkare.

Jag vill peka på att över 200 tjänster i vårt land är besatta med utländska tandläkare och vidare att regeringen har medverkat till att placera svenska studerande vid odontologiska läroanstalter i utlandet. För närvarande torde närmare 150 svenska tandläkarstuderande bedriva studier utomlands, och de första av dessa beräknas återvända till Sverige med examen 1967. De skall därefter avsluta utbildningen med en termins studier vid svensk odontologisk fakultet.

Ansträngningarna har varit stora inte minst för att öka utbildningskapaciteten. Inrättandet av den arbetsgrupp som jag har talat om, vilken har till uppgift att på olika fält söka finna vägar för att stödja folktandvården, skall också ses mot denna bakgrund. Jag vill nämna att i gruppens arbete ingår som en första åtgärd att starta en upplysningskampanj om folktandvården bland studerande vid tandläkarhögskolorna. Gruppen har vidare inlett en kartläggning av personalförhållandena inom folktandvården, varvid undersökning görs rörande ålders- och könsfördelningen, tjänstgöringens längd, motiven för att tandläkare lämnar folktandvården m. m. Arbetsgruppen räknar med att på grundval av inhämtat material kunna lägga fram rekommendationer till rekryteringsfrämjande åtgärder för huvudmännen.

Jag har velat göra detta tillägg, herr talman, för att belysa de ansträngningar på olika områden som redan gjorts och som för närvarande pågår, bl. a. i syfte att stödja folktandvården.

Herr **PETERSSON, ERIK FILIP**, (fp):

Herr talman! Jag noterar med intresse det perspektiv som statsrådet har anlagt, då det gäller att åstadkomma en förbättrad tillgång på tandläkare och

annan vårdpersonal inom folktandvården. Emellertid är det väl så att enbart ökad tillgång på tandläkare inte löser det här problemet. Det avgörande är ju benägenheten hos tandläkare vid folktandvården att lämna sina anställningar där och övergå till privatpraktik.

Folktandvårdens tandläkarkår har påpekat vissa förhållanden, exempelvis att väntetiden inom vuxenvården är så lång att det uppstår irritation. Man får inte patienten tillbaka förrän kanske efter två à tre år. Dessutom är det ju på många tandkliniker så, att tandläkaren blir överhopad med barntandvård. Det har framförts förslag om att man borde kunna få fram någon form av specialister inom folktandvården — speciella barntandläkare — vilka hade sin inkomst garanterad på sådant sätt att de uppmuntrades till att särskilt syssla med barntandvård. Vi har också det stora problemet beträffande tandvård för barn i förskolåldern. Det har blivit mer och mer känt att det är viktigt att barnen får sina tänder omsedda före exempelvis fem års ålder, men enligt en uppgift som jag fått torde av förskolbarn mellan tre och fem år mindre än 3 procent komma i åtnjutande av en sådan vård som de rätteligen skulle ha.

Man har bl. a. påpekat att taxan för vuxenvården inom folktandvården skulle kunna regleras, och man har talat om att befordringstjänster inom folktandvården borde komma till stånd, så det finns ett rikt fält som behöver ses över för att folktandvården i framtiden skall kunna fylla den stora uppgift som den bör göra. Jag är förvissad om att en framtida utredning får mycket att syssla med på det området.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Herr Petersson nämnde att enbart den ökade tillgången på tandläkare i och för sig icke löser folktandvårdens problem. Jag utgår från att herr Petersson och jag är överens om att en ökad tillgång på tandläkare

Interpellation ang. regeringens beredning av vissa frågor

är utomordentligt värdefull i och för sig och säkerligen också för folktandvården.

Herr Petersson nämnde taxan, och där vill jag bara upplysa att fr. o. m. den 1 januari 1966 har folktandvårdstaxan höjts med 30 procent. Frågan om hur man skall kunna stimulera till ett ökat engagemang av tandläkare inom folktandvården kan man naturligtvis lägga många synpunkter på. Jag har pekat på den arbetsgrupp som har tagit upp den frågan för att se vilka vägar man här kan beträda för att åstadkomma ett ökat intresse hos tandläkarna att just söka sig till folktandvården.

Slutligen, herr talman, vill jag göra det tillägget att jag redan i mitt svar sagt att folktandvårdens organisation och allmänna målsättning får vi nu tillfälle att pröva i samband med ställningstagandet till en allmän tandvårdsförsäkring.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 67, med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av huvudmannskapet för uppördsväsendet m. m. i vissa städer, m. m.; samt

nr 69, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin, m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 72, angående bidrag till ett institut för rationalisering av storhushållen;

nr 74, angående reformerad organisation av skolledningen i grundskolan m. m.;

nr 75, angående anslag till utförande av beskickningsanläggningar i Moskva och Stockholm; samt

nr 76, angående inrättande av ett internationellt institut för freds- och konfliktforskning i Sverige.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 105, angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1965/66, hänvisades propositionen, såvitt den avsåge jordbruksdepartementets verksamhetsområde, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets memorial nr 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 16 och 17.

På framställning av herr talmannen beslöts att å föredragningslistan för morgondagens sammanträde konstitutionsutskottets memorial nr 25 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 16 och 17 i nu nämnd ordning skulle upptagas närmast före statsutskottets utlåtande nr 9.

Interpellation ang. regeringens beredning av vissa frågor

Herr SUNDIN (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Det har sedan länge varit praxis i regeringsarbetet i vårt land, att viktiga frågor beredes inte endast i departement och ämbetsverk utan också genom särskilt tillkallade kommittéer. Dessa offentliga utredningar har givit representanter för partier, organisationer och myndigheter möjligheter att på ett tidigt stadium av frågornas behandling framföra synpunkter och förslag. Sedan en offentlig utredning tillsatts, har regeringen, såsom docenten Hans Meijer konstaterat i sin avhandling om »Kommittépolitik och kommittéarbete», intagit en neutral ställning till kommittéarbetet. Det har

Interpellation ang. regeringens beredning av vissa frågor

bedömts som väsentligt att inte föregripa utredningens förslag. Av stort värde har det också ansetts vara, att regeringen före sitt ställningstagande haft möjligheter att beakta de synpunkter och förslag, som olika organisationer och myndigheter framfört i remissyttrandena över utredningsbetänkanden. Denna utformning av regeringens beredningsarbete har i många sammanhang fått även internationella erkännanden för grundlighet och saklighet i beslutsprocessen.

Från senare år finns det emellertid åtskilliga exempel på att beredningen av viktiga samhällsfrågor inte skett på sätt, som svarar mot den här anförda beskrivningen. Det är uppenbart, att regeringen numera fäster mindre vikt vid offentligt utredningsväsende och remissförfarande än tidigare. Det torde finnas skäl för bedömningen, att en omläggning av regeringsarbetet håller på att successivt genomföras.

Denna omläggning av regeringsarbetet synes följa olika utvecklingslinjer. En sådan linje är att beredningsarbetet i ökad utsträckning avskärmas till vederbörande departement och närmast berörda ämbetsverk. Ett exempel härpå är behandlingen 1959 av frågan om rationaliseringsverksamheten i jordbruket. Utan föregående offentlig utredning framlades då regeringsförslag om väsentlig ändring av det beslut, som 1947 års riksdag fattat på grundvalen av en omfattande parlamentarisk utredning. Ett annat exempel från 1959 gäller den i beslutet om jordbrukets sexårsavtal ingående bestämmelsen om ny offentlig utredning.

En näraliggande linje i utvecklingen representeras av de speciella beredningsorgan, som under senare tid inrättats i regeringens kansli. Det viktigaste exemplet härpå torde vara det ekonomiska planeringsrådet, knutet till finansdepartementet. I detta och liknande beredningsorgan ingår representanter för bl. a. olika organisationer. Helt naturligt bör sådana beredningsorgan

kunna effektivisera regeringens berednings- och beslutsarbete. Från den parlamentariska demokratiens synpunkt måste emellertid den kritiken framföras, att oppositionen och den beslutande riksdagen hittills varit i stort sett avskärmade från insyn över detta beredningsförfarande. Det kan som exempel nämnas, att den av 1963 års riksdag begärda utredningen angående ATP-systemets samhällsekonomiska verkningar hänskjutits till det ekonomiska planeringsrådet. Något sådant utredningsmaterial i frågan har ännu inte företetts offentligt. Den för en tid sedan avslutade långtidsutredningen kan knappast anses vara ett effektuerande av 1963 års riksdags begäran om utredning av frågan. Beträffande beredning i organ av det ekonomiska planeringsrådets typ bör det kravet ställas, att regeringen i väsentligt större utsträckning än hittills håller riksdagen informerad om överväganden och problemställningar i beredningsarbetet.

Det synes vara särskild anledning att uppmärksamma, att regeringen numera i väsentligt större utsträckning än tidigare låter utföra utredningsarbetet inom departementsutredningar i stället för offentliga utredningar. Dessa departementsutredningar tillställs inte offentligt redovisade direktiv. Endast mycket sällan torde representanter för oppositionen ingå i dem. Synpunkter från oppositionspartierna och andra organisationer i samhället kan då inte tillföras beredningen i dess tidigare stadium.

Det har förekommit, att den neutralitet, som regeringen ansetts böra hålla gentemot offentligt kommittéarbete, brutits genom departementsutredningar. Ett exempel härpå är den inom jordbruksdepartementet upprättade promemoria, som lades till grund för 1965 års proposition om ny jordförvärvslagstiftning. 1960 års jordbruksutredning hade att pröva även jordlagstiftningen. Men denna utredning sköts alltså i nämnda hänseende åt sidan och frå-

Meddelande ang. enkla frågor

gans beredning avskärmades till jordbruksdepartementet. I viss utsträckning torde detsamma kunna sägas om den nu aktuella departementspromemorian om vissa reformer inom sjukförsäringen. En parlamentarisk sjukförsäkringsutredning pågår för närvarande.

Ett annat exempel gäller frågan om arbetstidsförkortningen. Den nu arbetande parlamentariska utredningen av frågan, 1963 års arbetstidskommitté, skulle enligt de direktiv den fått av regeringen undersöka i vilken utsträckning och i vilken takt en ytterligare arbetstidsförkortning är möjlig. Det skulle bli utredningens sak, hette det i direktiven, att på grundval av vad den inhämtar och de bedömanden den gör fatta ståndpunkt beträffande det schema, som en arbetstidsförkortning bör följa. Nu har emellertid regeringen för en tid sedan meddelat, att den är överens med LO om att från 1968 inleda arbetstidsförkortningen från 45 till 42,5 timmar i veckan och sedan om ytterligare ett par år till 40 timmar. Regeringens neutralitet gentemot den arbetande parlamentariska arbetstidsutredningen har sålunda brutits genom en uppgörelse mellan regeringen och en stor intresseorganisation.

Särskild uppmärksamhet förtjänar också det aktuella händelseförloppet kring 1960 års jordbruksutrednings huvudbetänkande. Ett inom det socialdemokratiska partiet utarbetat jordbrukspolitiskt program har presenterats på en av regeringen anordnad presskonferens. Detta skedde innan jordbruksutredningen slutfört sitt arbete och sålunda innan betänkandet tillställts regeringen och utsänts för remissbehandling. Denna fastlåsning av regeringens position i ett onormalt tidigt stadium av frågans beredning måste befaras innebära, att sedvanlig hänsyn inte kan tas till de synpunkter, som framkommer under remissbehandlingen av utredningens betänkande. Det måste under sådana förhållanden framstå som en otacksam uppgift för remissinstan-

serna att nedlägga det krävande och omfattande arbete, som yttrande över betänkandet förorsakar dem.

Med stöd av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens statsministern ställa följande frågor:

1. Vill Eders Excellens inför kammaren redogöra för anledningen till att regeringen numera i större utsträckning än tidigare låter bereda frågor genom departementsutredningar i stället för offentliga utredningar och till att den tidigare gällande principen om neutralitet gentemot pågående offentligt utredningsarbete i vissa fall frångåtts?

2. Fäster regeringen numera mindre vikt än tidigare vid de synpunkter, som framkommer vid remissbehandling av offentliga utredningsbetänkanterna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framställdes, nämligen

av herr *Larsson, Lars*, (s) till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet: »Anser Statsrådet att ammunitionsfabriken i V. Vingåkers kommun får sådan utformning och produktionsinriktning att en, enligt uppgift, planerad utvidgning av skyddsområdet är nödvändig?»; samt

av herr *Petersson, Erik Filip*, (fp) till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet: »Avser Statsrådet vidtagna åtgärder syftande till en förbättrad rekrytering av underbefäls- och underofficerskåren?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.36.

In fidem

Fritz af Petersens

Fredagen den 25 mars

Kammaren sammanträdde kl. 11.00.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1966/67, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. upprustning av kasernbyggnader

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1966/67 beräkna följande förslagsanslag, nämligen Ersättning till försvarets fastighetsfond: Kasernbyggnaders delfond 165 108 000 kronor, Ersättning till försvarets fastighetsfond: Befästningars delfond 78 621 000 kronor och Ersättning till försvarets fastighetsfond: Försvarets forskningsanstalts delfond 3 863 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 32, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 februari 1966, föreslagit riksdagen att dels godkänna vid statsrådsprotokollet såsom bilaga fogat förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67, dels ock för nämnda budgetår under fjärde huvudtiteln anvisa följande förslagsanslag, nämligen Ersättning till försvarets fastighetsfond: Kasernbyggnaders delfond 165 108 000 kronor,

Ersättning till försvarets fastighetsfond: Befästningars delfond 78 621 000 kronor och Ersättning till försvarets fastighetsfond: Försvarets forskningsanstalts delfond 3 863 000 kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

I. godkänna vid statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 februari 1966 såsom bilaga fogat förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1966/67;

II. för budgetåret 1966/67 på driftbudgeten under fjärde huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

a) till Ersättning till försvarets fastighetsfond: Kasernbyggnaders delfond 165 108 000 kronor,

b) till Ersättning till försvarets fastighetsfond: Befästningars delfond 78 621 000 kronor,

c) till Ersättning till försvarets fastighetsfond: Försvarets forskningsanstalts delfond 3 863 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herr *Söderberg*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **SÖDERBERG** (s):

Herr talman! Statsutskottet har på denna punkt uttalat sin tillfredsställelse över den långtidsplan som finns för upprustning av våra militära kaserner. Jag kan inte helt dela denna tillfredsställelse. Det är klart att jag är lika tillfredsställd som utskottet i övrigt över att våra värnpliktiga får bättre förläggningmöjligheter, men den plan som man här talar om kan jag för min del inte vara helt tillfredsställd med.

De flesta av dessa kaserner kom till vid seklets början i samband med att indelningsverket och roteringen upp-

Ang. upprustning av kasernbyggnader

hörde, alltså när nya värnpliktslagen kom till. Den nya värnpliktslagen innebär bland annat att man skulle bereda möjlighet för de värnpliktiga att få göra sin vapenövning i hemorten. Men den möjligheten finns nu inte längre kvar, ty det skulle kräva att de flesta av våra militära förband skulle vara förlagda till Mellansverige. Det är ju känt att framför allt ungdomarna inom stockholmsområdet får vara beredda att resa lång väg för att fullgöra sin värnpliktsskyldighet.

Den planering som det här gäller borde närmast vara en planering för fredsutbildningen, så att man gör klart för sig var vi egentligen bör ha våra fredsövningsläggningsplatser.

Med de moderna vapen som nu har kommit till krävs så stora övningsområden att det praktiskt taget inte finns någon möjlighet att tillgodose de krav som ställs från militärt håll. Det är bekant att till statsutskottets första avdelning inkommit en plan i detta avseende, vilken innefattar en utökning av de militära övningsområdena vid de flesta av våra förband. Framför allt när det gäller förläggningar i och i närheten av de större städerna, kommer detta att medföra stora besvärigheter. Låt mig ta några exempel.

Det är inte många år sedan vi lade ner Göta artilleriregemente och flyttade Lv 6 till Kvibergsområdet, som ligger mitt i Göteborg. Kvibergsområdet behöver så snart som möjligt utrymmas från militära förläggningar, och det finns där inte någon som helst möjlighet att skaffa fram de militära övningsområden som är erforderliga för förbandets övningar.

På samma sätt förhåller det sig i Uppsala, där vi nu i den s. k. målarcirkusen har kommit fram till att man för närvarande har ett signalregemente som ligger placerat mitt emellan Ulleråkers mentalsjukhus och akademiska sjukhuset. Tillsammans med arméns underofficerarskola omöjliggör regementet helt och hållet för akademiska sjukhuset att

få de markutrymmen man behöver för att på ett tillfredsställande sätt kunna klara utbyggnaden av sjukvården inom uppsalaregionen.

Föregående år beslöt riksdagen om förläggning till Linköping av ett universitet och en del andra utbildningsmöjligheter. Men Linköping är också en av de garnisonsstäder, där de militära förläggningarna utgör ett problem när det gäller stadens ytterligare utveckling. Det finns praktiskt taget inte möjlighet för Linköping att utvidgas åt mer än ett enda håll, eftersom militärförläggningar och industrier stoppar utvecklingsmöjligheterna i andra riktningar. Men eftersom man så pass nyligen förvärvat gullbergsområdet borde det finnas stora möjligheter att göra en utflyttning av garnisonerna från Linköping.

Samma sak gäller Malmö, Norrköping och Västerås, där flygflottiljerna genom de bullerstörningar de förorsakar också utgör ett hinder för stadernas utveckling. Det finns över huvud taget ingen möjlighet att på de flesta av dessa orter ställa de markområden till förfogande som militären anser att den behöver för att på ett tillfredsställande sätt kunna fullgöra utbildningen av de värnpliktiga.

Det skulle sannolikt uppstå bättre möjligheter till rationellare och på olika sätt fördelaktigare utbildning av de värnpliktiga, om man förlade dem till större enheter och fick en rationalisering av hela fredsutbildningen. Det borde vara en av de saker som man inom den nu sittande försvarsutredningen skulle ha all anledning att närmare studera. Av det skälet tycker jag att innan vi offrar stora summor på gamla omoderna kaserner, borde man få fram en plan för hur fredsutbildningen bör läggas upp. Om man nu beslutar att göra dessa förbättringar på de gamla kasernerna och lägger ned åtskilliga miljoner kronor för detta ändamål, kommer det ändå endast att bli en halvmesyra, i det man inte på något sätt

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

kan ge en tillfredsställande standard åt de kaserner som det här är fråga om.

Vi har helt enkelt inte råd med den nuvarande planlösheten på detta område. Därför har försvarsministern all anledning att skyndsamt se till att vi verkligen får en ordentlig översyn över fredsutbildningen, så att vi inte behöver göra dessa, som jag anser, stora felinvesteringar i de gamla kasernerna.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning att ingå i diskussion med herr Söderberg om de saker han berörde och som egentligen inte har med detta ärendet att göra.

Vad beträffar upprustningen av befintliga kaserner, som såvitt man i dag vet skall användas ännu under lång tid, vill jag säga att det nog är ett allmänt önskemål att denna upprustning av kaserna inte skall fördröjas och att den skall hållas inom rimliga kostnader. Jag tror att herr Söderbergs tidigare uttryckta tanke att man inte skall renovera det gamla, utan bygga helt nytt, skulle bli mångdubbelt dyrare. Framför allt skulle man inte nu och under de närmaste åren kunna göra mycket angelägna förbättringar av de värnpliktigas förläggningar.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr SÖDERBERG (s):

Jag har inte menat, herr Gillström, att man inte skulle kunna förbättra sådana kaserner som man vet kommer att behövas i framtiden. Men det måste vara ett slöseri att lägga ned miljontals kronor på kaserner som vid en ordentlig planering av fredsutbildningen kanske visar sig inte längre användbara eller nödvändiga. Låt oss säga att man inte längre skall behålla Lv 6 på kvibergsområdet i Göteborg, utan flytta ut regementet utanför staden. Att då först lägga ned åtskilliga miljoner på en

förbättring av kasernerna kan jag inte betrakta som annat än ett våldsamt slöseri med statliga medel.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av utrikes- och utredningsavdelningen vid kommerskollegium, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 13, i anledning av väckta motioner om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag.

I de inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade, likalydande motionerna I: 534, av herr *Sveningsson*, och II: 654, av herr *Thylén m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte överlämna motionerna till företagsskatteutredningen att tagas i beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 534, av herr *Sveningsson*, och II: 654, av herr *Thylén m. fl.*, om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Lothigius*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 534, av herr *Sveningsson*, och II: 654, av herr *Thylén m. fl.*, måt-

Om successiv avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolag

te i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionerna måtte överlämnas till företagsskatteutredningen att tagas i beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag; samt

2) av herrar *Stefanson, Lundström, Sundin, Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora och *Larsson* i Umeå, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Den fråga på företagsbeskattningens område som vi nu behandlar har varit på tapeten så många gånger förut, att jag inte tror mig om att kunna finna några nya spännande synpunkter som skulle kunna skänka ärendet nyhetens behag.

Jag skall därför inskränka mig till att erinra om att vinsterna i aktiebolagen beskattas två gånger, först hos bolagen själva med cirka 50 procent och sedan, i den mån utdelning sker, hos aktieägarna efter progressiv skala. En viss uppmjukning har skett genom den s. k. Annellagen, men kvar står systemet som sådant med de menliga verkningar detta har för näringslivets kapitalförsörjning.

Reservanterna har varit så blygsamma, att de inskränkt sig till att begära att motionerna i ämnet måtte överlämnas till företagsskatteutredningen att tagas i beaktande vid fullgörandet av dess uppdrag, detta såsom en påminnelse.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 1 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s):

Herr talman! Lika litet som herr Jacobsson kan jag finna några nya synpunkter att anföra på ämnet.

Det enda som skiljer behandlingen nu från behandlingen vid tidigare tillfällen är väl att ett antal reservanter denna gång föreslår att motionerna skall överlämnas till företagsskatteutredningen. Jag tror inte att detta skulle bidra till någon effektivisering av ut-

redningsarbetet, men har man väckt en sådan här motion, vill man väl fullfölja aktionen.

Jag hoppas att företagsskatteutredningen arbetar så snabbt som möjligt på att utforma sitt förslag beträffande bolagsbeskattningen, och jag tror inte att en reform i enlighet med motionärernas önskan hör till de mest angelägna.

Jag hemställer om bifall till utskottets betänkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en örmöstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början örmöstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu

Om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande, m. m.

votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 19.

Därjämte hade 12 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 14, i anledning av väckta motioner om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 512, av herrar *Hilding* och *Nils Hansson*, samt II: 630, av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Mundebo*, vari hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om dels förslag till riksdagen rörande avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande, dels utredning och förslag angående studiekostnadernas behandling i skattehänseende;

2) de likalydande motionerna I: 537, av herr *Wirtén m. fl.*, och II: 635, av fru *Kristensson m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta om sådana ändringar av skatteförfattningarna, att avdrag för erlagda studiemedelsavgifter medgäves vid beskattningen från och med taxeringsåret 1966; ävensom

3) motionen II: 623, av herr *Sjönell m. fl.*

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på åberopade grunder hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 512, av herrar *Hilding* och *Nils Hansson*, samt II: 630, av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Mundebo*,

2) de likalydande motionerna I: 537, av herr *Wirtén m. fl.*, och II: 635, av fru *Kristensson m. fl.*, ävensom

3) motionen II: 623, av herr *Sjönell m. fl.*,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Stefanson*, *Yngve Nilsson*, *Lundström*, *Gösta Jacobsson*, *Gustafson* i Göteborg, *Larsson* i Umeå och *Lothigius*, vilka ansett, att utskottet bort under 1 och 2 hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 512, av herrar *Hilding* och *Nils Hansson*, samt II: 630, av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Mundebo*, i vad motionerna avsåge frågan om studiekostnadernas behandling i skattehänseende, ävensom de likalydande motionerna I: 537, av herr *Wirtén m. fl.*, och II: 635, av fru *Kristensson m. fl.*, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående studiekostnadernas behandling i skattehänseende;

2) av herrar *Stefanson*, *Yngve Nilsson*, *Lundström*, *Gösta Jacobsson*, *Sundin*, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo*, *Eriksson* i Bäckmora, *Larsson* i Umeå och *Lothigius*, vilka ansett, att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 512, av herrar *Hilding* och *Nils Hansson*, samt II: 630, av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Mundebo*, i vad motionerna avsåge frågan om avdragsrätt för periodiskt understöd till studerande, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till riksdagen rörande avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 14 upptar även det frågor som är bekanta för kammaren från tidigare år. I betänkandet behandlas

Om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande, m. m.

motioner om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande samt för återbetalade studiemedel m. m. Till betänkandet är två reservationer avgivna, och jag vill säga några ord om dessa.

Jag ber att få börja med frågan om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande. Det är en fråga som från folkpartiets sida har väckts vid många tidigare riksdagar, och i år återkommer den i motioner i denna kammare och i medkammaren.

Motionärerna framhåller som ett motiv för sitt yrkande att skatteförmågeprincipen bör bara avgörande för skatteplikten och skatteuttagets storlek. Det är utan tvekan så, att periodiskt understöd tär på givarens ekonomi och minskar dennes skatteförmåga, under det att mottagarens ekonomiska situation och därmed skatteförmåga förbättras. Avdragsrätt för periodiskt understöd är även motiverad av att det finns tillfällen då en människa — det kan vara en son eller en dotter, annan anförvant eller någon annan person — behöver ekonomiskt bistånd för att uppnå acceptabla levnadsförhållanden.

Visserligen finns det väl fall där denna ekonomiska stödform med åtföljande avdragsrätt användes utan att något egentligt behov föreligger. Man kan utan tvekan påstå att ett visst missbruk förekommer av dessa bestämmelser men jag tror att det hör till undantagen. Förekomsten av missbruk undanskymmer inte det faktum att det övervägande antalet fall av periodiskt understöd fyller angelägna behov och att den nuvarande skattemässiga behandlingen av periodiskt understöd är befogad. Det kan vara sjukdom, låga inkomster under de första praktikåren i en ung människas liv, eller under ålderdomen. Men behovet av understöd kan även bero på ovilja att försörja sig själv. Då är det svårt att förstå varför man så hårt motsätter sig att periodiskt understöd till studerande skall vara undantaget från den förmånliga skattebe-

handling som annat periodiskt understöd har. Även här bör gälla principen om beskattning efter skatteförmåga. Också här motiveras ett ekonomiskt stöd från föräldrarnas sida till den studerande av att hans övriga inkomster inte är tillräckliga att leva på.

Jag är den förste att medge att det studiesociala system som trädde i kraft fr. o. m. den 1 januari i år avsevärt förbättrat många studerandes ekonomiska situation, och det bidrar också till att bredda möjligheterna till postgymnasiala studier. Men det krävs ofast tillskott från andra inkomstkällor. Det är nog inte möjligt att både klara av studiekostnader, böcker och annat material och levnadskostnader på 742 kronor per månad. Mycket ofta blir det då föräldrarna som får träda till. Ett skäl för avdragsrätt i dylika fall är även att periodiskt understöd enligt studiemedelssystemet räknas som inkomst vid bedömning av om inkomstprövade tillägg skall utgå. Ett bidrag från föräldrarnas sida medverkar således till att begränsa möjligheterna att få ökade statliga bidrag. Även det förhållandet att man numera principiellt har en annan syn på den studerandes status än tidigare när det gäller hans förhållande till familjen och familjekonomin motiverar införandet av avdragsrätten. Förr betraktades den studerande ungdomen i ekonomiskt hänseende som en medlem av familjen, och det ansågs vara en familjeangelägenhet att sörja för utbildningen. Enligt studiehjälpsreglementet betraktas den studerande nu som fristående och självständig i ekonomiskt avseende. Detta framhölls i propositionen och i särskilda utskottets utlåtande vid riksdagsbehandlingen av det studiesociala stödet. Denna nya syn kom ju också till uttryck i den principen att föräldrarnas ekonomi inte inverkar på de studerandes möjligheter att få studiebidrag. Av reciten i utskottets betänkande framgår, att de studerande inom studiemedelssystemet betraktas såsom ekono-

Om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande, m. m.

miskt fristående från sina föräldrar och att rätten till studiemedel alltså inte påverkas av föräldrarnas ekonomiska situation. Även denna nya principiella syn på de studerandes ekonomiska status borde, tycker jag, föranleda ett bifall till motionerna i detta avseende.

I de återopade motionerna framhålls även att starka skäl talar för att studiekostnader i övrigt, främst amortering av studieskulder, bör beaktas vid beskattningen. Jag vill här framhålla att departementschefen i den proposition, som år 1964 låg till grund för riksdagsbeslutet, uttalade att frågan huruvida återbetalningar av studiemedel skulle vara avdragsgilla vid beskattningen borde behandlas i samband med utformningen av det framtida skattesystemet. Särskilda utskottet biträdde detta förslag, och riksdagen godkände uttalandet. Den allmänna skatteberedningen berörde inte dessa problem, och frågan behandlas ej heller av någon nu pågående utredning. Det föreligger således på sätt och vis ett riksdagsuttalande om behovet av en utredning på detta område, och i den med 1 betecknade reservationen yrkas att denna utredning skall komma till stånd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de vid betänkandet avgivna reservationerna.

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Jag föredrar att stå kvar i bänken, när jag nu håller mitt anförande, eftersom det har tillkommit en ny apparatur för ljudupptagning — och den bör väl prövas.

När herr Stefanson presenterade reservanternas synpunkt på den fråga det här gäller, försökte jag lyssna mig till om det fanns något nytt i hans argumentation — han skakar själv på huvudet, och då förmodar jag att jag har rätt i min uppfattning att det inte var någonting nytt han kunde prestera.

Den stora studiesociala reform, som nu har genomförts har ställt frågan om behandlingen av studiebidragen i skat-

tehänseende i en helt annan dager. Jag anser — jag förmodar att det också är kammarens allmänna uppfattning — att om man bör utforma ett understöd, bör det ske i den form, i vilken stödet nu utgår. Visserligen domineras stödet av lån med återbetalningsskyldighet, men här har ju skapats väsentliga förutsättningar att ge ungdomar, alldeles oavsett föräldrarnas ekonomiska status, hjälp i deras studier.

Herr Stefanson anser att det understöd, som nu utgår, är i det knappaste laget och att det därför behöver kompletteras med möjligheter till avdrag för periodiskt understöd i skattehänseende. Jag kan väl kanske också instämma i det omdömet att understödet kan vara i det knappaste laget. Men om man anser detta, bör det väl ske en förbättring av de nuvarande understödsformerna och inte genom den komplettering som herr Stefanson pläderade för och som avses i motionerna. Ett sådant stöd kan nämligen i huvudsak endast lämnas av sådana föräldrar som har en ekonomisk status som medger dem att lämna bidrag till sina studerande ungdomar. Skall man hjälpa oavsett familjernas inkomstförhållanden måste man förstärka den form som nu gäller.

Herr Stefanson pläderade också för den motion och den reservation, som önskar införa avdragsrätt för de amorteringar som görs på studielån. Jag kan inte minnas att riksdagen skulle ha givit någon sanktion åt den tanken när man beslutade sig för att införa understödet i nuvarande form. Förslaget innebär ju ett brott emot den grundprincip som gäller i skattelagstiftningen, nämligen att avbetalning på kapitalkulder inte skall vara avdragsgilla. Denna princip är så grundmurad i vårt skattesystem, att det torde vara få som skulle vilja vara med på att ändra den. Det är därför som utskottsmajoriteten inte ansett sig ens kunna ge ett finger åt den tanken.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande, m. m.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag har inte sagt, att riksdagen uttalat sin positiva anslutning till någon annan skattemässig behandling av studieskulder än vad som för närvarande gäller. Jag har bara sagt att riksdagen har uttalat att behov föreligger om en utredning på detta område. Det anser jag att riksdagen gjorde i samband med behandlingen av det studiesociala stödet år 1964. Då sade departementschefen, att frågan om studiekostnadens skattemässiga behandling borde behandlas i samband med utformningen av det framtida skattesystemet. I detta instämde det särskilda utskottet och också riksdagen. Frågan har emellertid inte tagits upp av någon utredning och reservanterna anser därför en särskild utredning behövlig för att få en allsidig belysning av ärendet.

Det är klart man kan diskutera huruvida det studiesociala stödet bör höjas. Men det är uppenbarligen så, att med den nivå som stödet nu har behöver många studerande ett tillskott till sin ekonomi. Det kan de få på olika sätt. De kan arbeta under studiernas gång och under semesterledigheter, de kan ta upp lån utanför det studiesociala stödet etc. Men många studerande får naturligtvis också hjälp från sina föräldrar. Den hjälpen är ju inte så betungande för de hem som har mycket god ekonomi. Den är i första hand kännbar för dem som verkligen får göra en ekonomisk uppoffring för att kunna ge sina ungdomar periodiskt understöd för studier och det är familjer i lägre och medelstora inkomstlagen. Det är främst för dessa familjer, som avdraget skulle innebära en väsentlig lättnad. Ett sådant avdrag är t. ex. lika motiverat som det motsvarande avdraget för periodiskt understöd till ungdomar med låga inkomster under sina första praktikår, som jag tidigare talat om.

Herr ERIKSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Om nu herr Stefansons beskrivning av riksdagsbeslutet i anled-

ning av studiestödet är riktig, och riksdagen alltså redan gjort en beställning av en utredning om hur återbetalning av studielån skall behandlas i skattemässigt avseende, då är det väl tämligen onödigt att göra en beställning till. Beställningen ligger ju redan hos regeringen, som väl får effektuera den.

Jag kan emellertid inte erinra mig att en sådan beställning gjorts.

Det kanske är alldeles onödigt att herr Stefanson och jag fortsätter att inveckla oss i ett resonemang om studiekostnaders avdragsgillhet. Eftersom vi har det progressiva inslaget i vår skattelagstiftning, blir det ingen rättvisa — som herr Stefanson vill åberopa — om man ger avdragsrätt. Den som har lättast för att hjälpa sina ungdomar med komplettering av studiestödet, har i regel den högsta inkomsten och får då en större preferens i skatteavseende än den som måste göra verkliga ekonomiska uppoffringar för att komplettera studiestödet, som herr Stefanson uttryckte det. Det är ingen rättvisa, herr Stefanson, och jag vidhåller mitt yrkande.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Jag har inte påstått att riksdagen beställt en utredning. Jag har bara sagt att riksdagen, när det studiesociala stödet behandlades, uttalade sig till förmån för att denna fråga skulle utredas i samband med utredningen av det framtida skattesystemet. Det har emellertid inte gjorts.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående frågan om studiekostnaders behandling i skattehänseende, därefter särskilt rörande avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande samt vidare sär-

Om avdrag vid beskattning för periodiskt understöd till studerande, m. m.

skilt avseende utskottets hemställan i övrigt.

Beträffande utskottets hemställan såvitt gällde frågan om studiekostnaders behandling i skattehänseende, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 14 såvitt avser frågan om studiekostnaders behandling i skattehänseende, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 40.

Herr TALMANNEN yttrade:

Detta plenum hade såsom eventuellt upptagits på den plan som vid sessionens början utdelades till kammarens ledamöter. Den 16 dennes meddelades att arbetsplenium skulle hållas i dag. Jag vill fästa uppmärksamheten på den nu i två omröstningar konstaterade mycket höga frånvarofrekvensen, vilken torde böra tagas i beaktande av vederbörande partiets kvittningsmän.

Därefter gjorde herr talmannen angående utskottets hemställan såvitt avsåge avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande propositioner, först på bifall till densamma samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Stefanson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 14 såvitt avser avdragsrätt vid beskattningen för periodiskt understöd till studerande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Stefanson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. beskattningsreglerna i fråga om lyxvillor

Då emellertid herr *Stefanson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 46.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt i detta betänkande.

Ang. beskattningsreglerna i fråga om lyxvillor

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av väckta motioner angående rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 208, av herr *Tage Johansson m. fl.*, och II: 275, av herr *Svenning m. fl.*, vari hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte föranställa om utredning angående i motionerna berörda beskattningsregler; även-
som

2) de likalydande motionerna I: 494, av herrar *Adolfsson* och *Werner*, samt II: 621, av herr *Hermansson m. fl.*, vari bland annat anhöllits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till ändrade beskattningsregler i fråga om lyxvillor enligt vad i motionerna förordats.

Såvitt avsåge de under punkt 2 upptagna motionerna behandlade utskottet i detta betänkande allenast det yrkande, som avsåge beskattningsreglerna i fråga om lyxvillor. Övriga delar av motionerna komme att behandlas av utskottet i ett senare sammanhang.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 208, av herr *Tage Johansson m. fl.*, och II: 275, av herr *Svenning m. fl.*, angående rätten för villaägare till avdrag vid beskattningen för ränta å lån, ävensom

2) de likalydande motionerna I: 494, av herrar *Adolfsson* och *Werner*, samt II: 621, av herr *Hermansson m. fl.*, om vissa skattereformer, i vad motionerna avsåge förslag till ändrade beskattningsregler i fråga om lyxvillor,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **WERNER** (k):

Herr talman! I motionsparet I: 494 och II: 621 har den kommunistiska gruppen bl. a. aktualiserat beskattningsreglerna i fråga om lyxvillor. Utskottet har placerat yrkandet i en punkt nr 2 och därmed riktigt uppfattat att vårt yrkande avsåg beskattning av lyxvillor till skillnad från problemet om villabeskattningen i övrigt. Däri ligger, tycker jag, ett erkännande av att det problem vi velat aktualisera kanske inte faller inom ramen för ifrågavarande utredning. I varje fall synes det mig diskutabelt.

Låt mig i alla fall understryka vad vi siktar till. Att det inte är ökad beskattning av egna hem, sportstugor och liknande, torde vara helt klart. Nej, det handlar om sådana villor som *Aftonbladet* i onsdags gav mycket talande exempel på. *Aftonbladet* talade då om att en av mångmiljonärerna här i landet, *Wehtje*, skall bygga ett fritidshus för den nätta summan av en och en halv miljon kronor. Det är för den formen av lyxkonsumtion som vi vill ha ändrade beskattningsregler.

Jag vill, herr talman, begränsa mig till att uttala förhoppningen, när nu utskottet hänvisar till utredningen, att man verkligen tar itu med problemet, gärna bryter ut det och framlägger förslag så skyndsamt som möjligt om beskattning av denna form av lyxkonsumtion.

Om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

Med hänvisning härtill avstår jag från att yrka bifall till nyssnämnda motioner.

Herr JOHANSSON, TAGE, (s):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr Werner sade om att det finns vissa orimligheter på detta område.

Jag har i en motion tagit upp frågan i syfte att om möjligt påskynda förslaget i ärendet. Under utskottsarbetet har vi emellertid fått veta, att den utredning som nu arbetar skall avlämna sitt förslag om några månader. Under sådana förhållanden finns det såvitt jag kan förstå inte anledning till annat än att yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande i förhoppning om att vi om några månader får ett bra förslag att då taga ställning till i denna fråga.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Jag vill bara rikta ett ord till herr Werner.

Jag tror att herr Werner skall ta artikeln i Aftonbladet med en viss försiktighet. Redan en liten blick på den artikeln och den skiss som finns där visar att uppgifterna måste vara komplett felaktiga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av väckta motioner om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

Till behandling i ett sammanhang hade bevillningsutskottet upptagit följande inom riksdagen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 496, av herr *Bengtson*, och II: 625, av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.*, vari hem-

stälts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om prövning av möjligheterna för gift kvinna till en rimlig avdragsrätt vid inkomsttaxering för lön till hembiträde, i de fall där hustrun ginge ut i förvärvsarbete;

2) de likalydande motionerna I: 505, av herrar *Dahlén* och *Sundin*, samt II: 604, av herrar *Antonsson* och *Gustafsson* i Skellefteå, vari yrkats,

a) att riksdagen skulle besluta, att för gift kvinna med inkomst av eget arbete, rörelse eller jordbruk förvärvsavdragets maximibelopp skulle höjas till 4 000 kronor att gälla i de fall, där familjen hade hemmavarande barn under 16 år, samt att denna ändring även skulle gälla för ensamstående barnför-sörjare,

b) att motsvarande uppräknig av förvärvsavdragen i övriga förekommande fall skulle vidtagas;

3) de likalydande motionerna I: 522, av herr *Johan Olsson*, och II: 636, av herr *Larsson* i Borrbym *m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande rätt till avdrag i deklaration för mellanskillnaden mellan verklig kostnad för hemhjälp och den dagersättning, inklusive tilläggssjukpenning, som husmor i allmän försäkring vore berättigad till; ävensom

4) motionen II: 633, av fru *Kristensson m. fl.*, vari anhållits, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte efter företagen utredning med beaktande av de i motionen anförda synpunkterna förelägga riksdagen förslag om sådan komplettering av gällande förvärvsavdrag, att föräldrar med minderåriga barn kunde erhålla avdrag för styrkta nödiga kostnader för den av förvärvsarbetet föranledda barntillsynen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att följande motioner, nämligen

Om höjning av förvärvsavrdragen vid beskattningen, m. m.

1) de likalydande motionerna I: 496, av herr Bengtson, och II: 625, av herr Johansson i Skärstad m. fl., om rätt till avdrag vid beskattningen för lön till hembiträde,

2) de likalydande motionerna I: 505, av herrar Dahln och Sundin, samt II: 604, av herrar Antonsson och Gustafsson i Skellefteå, om höjning av förvärvsavrdragen vid beskattningen,

3) de likalydande motionerna I: 522, av herr Johan Olsson, och II: 636, av herr Larsson i Borrby m. fl., om rätt till avdrag vid beskattningen för hemhjälpkostnader, ävensom

4) motionen II: 633, av fru Kristensson m. fl., om avdrag vid beskattningen för barntillsynskostnader,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

beträffande höjning av förvärvsavrdragen vid beskattningen

1) av herrar *Elofsson, Lundström, Tistad, Vigelsbo, Eriksson* i Bäckmora, *Enskog* och *Larsson* i Umeå, vilka ansett, att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 505, av herrar Dahln och Sundin, samt II: 604, av herrar Antonsson och Gustafsson i Skellefteå, måtte antaga i reservationen infört förslag till lag om ändrad lydelse av 46 § 3 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

beträffande rätt till avdrag vid beskattningen för hemhjälpkostnader

2) av herrar *Elofsson, Vigelsbo* och *Eriksson* i Bäckmora, vilka ansett, att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 522, av herr Johan Olsson, och II: 636, av herr Larsson i Borrby m. fl., måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande rätt till avdrag vid taxeringen för mellanskillnaden mellan verklig kostnad för hemhjälp och den dagsättning, inklusive tilläggssjukpenning,

som husmor i allmän försäkring vore berättigad till;

3) av herrar *Lundström, Tistad, Enskog* och *Larsson* i Umeå, vilka dock ej antytt sin mening;

beträffande avdrag vid beskattningen för barntillsynskostnader

4) av herrar *Yngve Nilsson, Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås, vilka under återopande av innehållet i motionen II: 633, av fru Kristensson m. fl., samt under hänvisning till de likalydande motionerna I: 638 och II: 600, såvitt här vore i fråga, ansett, att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte efter företagen utredning förelägga riksdagen förslag om sådan komplettering av gällande bestämmelser om förvärvsavrdrag, att föräldrar med minderåriga barn kunde erhålla avdrag för styrkta nödiga kostnader för den av förvärvsarbetet föranledda barntillsynen.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Frågan om hur man skall ordna rimlig avdragsrätt för de kostnader som är förenade med att gifta kvinnor går ut i förvärvsarbete är gammal och har diskuterats vid flera tidigare tillfällen. Skattebelastningen och de direkta kostnaderna framför allt för barntillsyn gör att den ekonomiska behållningen av det förvärvsarbete som den gifta kvinnan går ut i ofta blir obetydlig. Frågan är av betydelse inte bara för den individuellt drabbade, utan den är av vikt också för det allmänna, som ju har intresse av att tillgång till den arbetskraftsreserv som de gifta kvinnorna utgör kan tillgodogöras i största möjliga utsträckning.

Många olika uppslag till frågans lösning har väckts under årens lopp. Folkpartiet har ansett att det ur flera synpunkter är mest ändamålsenligt med huvudsakligen ett avdrag och har därför

Om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

är efter år vidhållit sitt yrkande om en höjning av förvärvsavdragen till belopp av i varje fall någon större betydelse. Förra året träffades i den här frågan en kompromiss i bevillningsutskottet, och den godtogs av riksdagen. Några motionärer har emellertid i år återkommit med yrkandet att man skall fortsätta höjningen; det har ju även inträffat en penningvärdeförsämring sedan i fjol. Man bör, anser motionärerna, höja maximibeloppet från 3 000 till 4 000 kronor, vilket är ett gammalt krav från folkpartiets sida. Detta yrkande har biträtts i en reservation av folkpartiets och centerpartiets ledamöter i utskottet.

Då frågan har debatterats här så många gånger tidigare, föreligger ingen anledning att ytterligare motivera vårt ställningstagande, utan jag ber att helt kort få yrka bifall till reservation 1.

Herr **JACOBSSON, GÖSTA**, (h):

Herr talman! Reservation 4 av herr Yngve Nilsson m. fl. går ut på utredning i syfte att föräldrar med minderåriga barn må kunna erhålla avdrag för styrkta nödiga kostnader för den av förvärvsarbetet föranledda barntillsynen. Avsikten är att hänsyn skall tagas till den minskade skatteförmåga som orsakas av de med förvärvsarbetet förknippade barntillsynskostnaderna.

Jag yrkar bifall till reservation 4 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Reservanternas företrädare har yttrat sig föredömligt kort. Jag kan följa deras goda exempel, så mycket hellre som här aktualiserade frågor redan är föremål för utredning i familjebeskattningsberedningen — jag förmodar att beredningen kommer att försöka handlägga dem ungefär enligt de synpunkter och värderingar som nu bl. a. herr Lundström talat om.

Jag är något förvånad över att motionen om förvärvsavdragen har återkom-

mit i år. Som herr Lundström riktigt antydde, träffade vi nämligen i fjol en kompromiss i utskottet om förvärvsavdragets höjd och stannade då vid 3 000 kronor. När motionen i år kommer tillbaka skulle motiveringen enligt herr Lundström vara att man borde ta hänsyn till den penningvärdeförsämring som inträffat. Ja, det skulle man naturligtvis kunna göra — men är verkligen försämringen så stor, herr Lundström, att det skulle krävas den yrkade kraftiga upplyftningen av beloppet? Nej, jag tror att andra bevekelsegrunder ligger bakom motionen — den korta motiveringen gav anledning till misstanke om någonting sådant.

Jag ber bara, herr talman, att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan i betänkanudet.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Eriksson om att när kompromissen träffades i fjol — jag deltog inte själv i utskottets handläggning av detta ärende — angavs det klart från oppositionens sida, i varje fall från folkpartiets, enligt vad som berättats mig, att man inte kände sig bunden mer än för ett år och förbehöll sig rätten att få återkomma. Det ingick emellertid i avtalet att någon reservation på den punkten inte fick göras, utan kompromissen skulle godkännas som den var.

Det förhållandet att enskilda motionärer återkommer i år strider därför på intet sätt mot den kompromiss som gjordes. Jag vill därtill lägga, att vad jag anförde om de fortsatta levnads-kostnadsstegringarna var en bisak, som dock inte gjort kravet på en uppräkningsmindre i år utan tvärtom än mer motiverat.

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! Jag har inte påstått att den kompromiss som skedde i fjol skulle utgöra ett hinder för motionärerna

Om höjning av förvärvsavdragen vid beskattningen, m. m.

att återkomma i år. Jag sade bara att jag är förvånad över att motionärerna återkommit, eftersom de överläggningar vi har haft beträffande förvärvsavdragen lett fram till att en utredning har tillsatts som skall syssla med dessa frågor och söka komma med konkreta förslag.

Jag var faktiskt med vid utskottets behandling av dessa ärenden i fjol. Men inte vet jag att vi skrev fast oppositionen på ett sådant sätt att man från det hållet inte ens skulle få reservera sig. Reservationsrätt har ju alltid oppositionen, och den lägger sig bevillningsutskottets majoritet aldrig i.

Herr **BENGTSON** (cp):

Herr talman! Jag vill bara yrka bifall till reservation 2.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På gjord proposition bifölls utskottets hemställan i *punkten 1*.

I fråga om *punkten 2*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 16 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 27.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de rörande *punkten 3* framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sundin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 16 punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 2 be-tecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

I vad gällde *punkten 4*, anförde vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Jacobsson, Gösta*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 16 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Yngve Nilsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Jacobsson, Gösta*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 88;

Nej — 21.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av väckta motioner om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 504, av herrar *Harry Carlsson* och *Erik Filip Petersson*, samt II: 628, av herr *Jonsson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i syfte att undantaga sådana folkpensionärer, vilkas huvudsakliga inkomst utgjordes av folkpension, från deklara-tionsplikt eller att genomföra en väsentlig förenkling av deklara-tionsförfarandet;

II) de likalydande motionerna I: 508, av herr *Enarsson*, och II: 655, av fröken *Wetterström m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen skulle besluta, att för ålders- och invalidpensionär skulle utgå förhöjda ortsavdrag, nämligen med 4 000 kronor för ensam pensionär, med 6 400 kronor för makar, av vilken en vore pensionär, och med 8 000 kronor för makar som båda vore pensionärer, samt på grund härav antaga i motionerna införda

a) förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

b) förslag till förordning om ändrad lydelse av 8 § och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

III) de likalydande motionerna I: 510, av herr *Karl-Erik Eriksson*, och

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

II: 631, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen skulle

1) besluta sådan ändring av bestämmelserna rörande extra avdrag för nedsatt skatteförmåga, att ifrågakvaranterade avdrags maximibelopp höjdes till 5 000 kronor i stället för nu gällande 4 500 kronor,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förbättrade regler för avtrappning av det extra avdraget i syfte att undgå eljest uppkommande hög marginalskatt vid avdragets övre gräns, samt

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t begära åtgärder för att vård av anhörig i eller utanför hemmet skulle giva vidgad rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga;

IV) motionen II: 23, av herrar *Sjöholm* och *Rubin*;

V) motionen II: 268, av herr *Johansson* i Trollhättan *m. fl.*;

VI) motionen II: 634, av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*; samt

VII) motionen II: 639, av herr *Mattsson* och herr *Persson* i Heden.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på återopade grunder hemställt, att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 504, av herrar Harry Carlsson och Erik Filip Petersson, samt II: 628, av herr Jonsson *m. fl.*, om undantag från deklara- tionsplikt för folkpensionärer,

2) de likalydande motionerna I: 508, av herr Enarsson, och II: 655, av fröken Wetterström *m. fl.*, om höjda ortsavdrag för folkpensionärer,

3) de likalydande motionerna I: 510, av herr Karl-Erik Eriksson, och II: 631, av herr Jönsson i Ingemarsgården *m. fl.*, om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga,

4) motionen II: 23, av herrar *Sjöholm* och *Rubin*, om en översyn av bestämmelserna om existensminimum,

5) motionen II: 268, av herr *Johansson* i Trollhättan *m. fl.*, om åtgärder

för att förhindra kvarstående skatt för pensionärer,

6) motionen II: 634, av fru *Kristensson* och fröken *Wetterström*, om extra avdrag vid beskattningen av vissa hemmadöttrar, ävensom

7) motionen II: 639, av herr *Mattsson* och herr *Persson* i Heden, om rätt till avdrag vid beskattningen för kostnader i samband med vård av handikappat barn,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

beträffande undantag från deklara- tionsplikt för folkpensionärer

1) av herrar *Elofsson*, *Lundström*, *Tistad* och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka ansett, att utskottet bort under 1 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 504, av herrar Harry Carlsson och Erik Filip Petersson, samt II: 628, av herr Jonsson *m. fl.*, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning med syfte att undantaga sådana folkpensionärer från deklara- tionsplikt, vilkas huvudsakliga inkomst utgjordes av folkpension, eller att genomföra en väsentlig förenkling av deklara- tionsförfarandet i dessa fall;

beträffande höjda ortsavdrag för folk- pensionärer

2) av herrar *Gösta Jacobsson*, *Ottosson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att utskottet bort under 2 hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 508, av herr Enarsson, och II: 655, av fröken Wetterström *m. fl.*, måtte besluta, att för ålders- och invaldpensionär skulle utgå förhöjda ortsavdrag, nämligen med 4 000 kronor för ensam pensionär, med 6 400 kronor för makar, av vilka en vore pensionär, och med 8 000 kronor för makar, som båda vore pensionärer, samt på grund härav antaga de vid motionerna fogade förslagen till

a) lag om ändring i kommunalskat-

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.
telagen den 28 september 1928 (nr 370) samt

b) förordning om ändrad lydelse av 8 § och 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

beträffande lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

3) av herrar *Elofsson, Lundström, Tistad* och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka ansett, att utskottet bort under 3 hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 510, av herr Karl-Erik Eriksson, och II: 631, av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., i denna del, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag om att vård av anhörig i eller utanför hemmet skulle giva vidgad rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga;

4) av herrar *Elofsson, Lundström, Tistad* och *Vigelsbo*, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Enskog*, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort under 3, 5 och 6 hemställa, att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 510, av herr Karl-Erik Eriksson, och II: 631, av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., i denna del, samt motionen II: 268, av herr Johansson i Trollhättan m. fl., och motionen II: 634, av fru Kristensson och fröken Wetterström, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till årets riksdag om åtgärder, som förhindrade alltför stora marginaleffekter, när folkpensionärernas sidoinkomster höjdes över en viss minimistorlek;

beträffande översyn av bestämmelserna om existensminimum

5) av herrar *Lundström* och *Tistad*, fru *Nettelbrandt* samt herr *Enskog*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **LUNDSTRÖM** (fp):

Herr talman! I detta betänkande som rör deklarationsfrågor och avdragsfrågor har i den första reservationen upp tagits frågan om att undanta folkpen-

sionärer från deklarationsplikt. Det är inte någon ny fråga. Den har varit före så sent som 1964 eller möjligen 1965.

Det är klart att det skulle innebära en stor förenkling, om man kunde befria folkpensionärer och en del andra från deklarationsskyldighet. Det vore ur enkelhetens synpunkt att rekommendera. Men frågan är inte så lättlös, att man bara ger ett sådant tillstånd, och därför har utskottet inte ansett sig böra tillstyrka förslaget. I utskottets betänkande har också sagts, att en sådan anordning skulle förutsätta att man har olika deklarationspliktsgränser. Detta är riktigt. Men jag vill erinra om att sådana redan finns i viss utsträckning. Exempelvis beträffande sjömän, som inte har en viss ganska betydande inkomst, föreligger sedan de betalat sjömansskatten befrielse från deklarationsplikt, och befrielse tillämpas också när det gäller förmögenhetsbeskattning under vissa förhållanden.

Jag är personligen mycket tveksam när det gäller denna befrielse från deklarationsplikt, det vill jag medge. Men reservanterna har ett alternativyrkande, nämligen att man skall genomföra en väsentlig förenkling av deklarationsförfarandet. Även den frågan har varit uppe flera gånger tidigare. Nu menar utskottet att det kanske är möjligt att genomföra en förenkling, om man löser problemet om en definitiv källskatt, en fråga som för närvarande är föremål för övervägande.

Men frågan om definitiv källskatt förefaller utomordentligt svårlöst. Jag befarar att det kan bli en ganska lång utredning, och om utredningen över huvud taget resulterar i någonting är inte alldeles säkert. Därför har folkpartiets och centerns ledamöter i bevillningsutskottet ansett att det föreligger skäl att tillstyrka att man begär ett förslag om deklarationsplikten eller om förenkling av deklarationen för folkpensionärer. Det problemet bör nämligen kunna lösas betydligt snabbare än frågan om definitiv källskatt.

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

Reservationerna 3 och 4 handlar båda om lättnad i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga. Reservation 3 gäller sådana personer som vårdar anhöriga i eller utanför hemmet. De bör erhålla vidgad rätt till avdrag för nedsatt skatteförmåga. Frågan gäller med andra ord de s. k. hemmadöttrarna, vilkas problem ju flera gånger förut varit uppe till behandling, men kan också gälla andra.

Motionärerna menar att dessa personer inte bör drabbas av en så hård beskattning för sina små förtjänster som de behöver för att kunna vårda sina föräldrar eller andra äldre människor. Den som hushållar för en anförvant, vars enda eller huvudsakliga inkomst utgöres av folkpension, drabbas nämligen av en inte alldeles betydelselös beskattning på grund härav. Man taxeras inte bara för värdet av fritt vivre, utan stundom även för ett skönsmåssigt bestämt belopp i form av fickpengar och åtskilligt annat.

Här menar nu motionärerna att det bör undersökas, om inte detta problem kan lösas, så att man ger dessa människor en vidgad rätt till avdrag. Tanken att man skall hos Kungl. Maj:t begära ett förslag i den riktningen biträder reservanterna från centern och folkpartiet.

Reservation 4 rör samma sak, fastän den gäller folkpensionärerna. Den frågan är också gammal. Folkpensionärens beskattning för inkomster utöver folkpensionen har dryftats många gånger. Jag tycker det är orimligt att man skall få en abnormt stor beskattning, när man kommer över en viss gräns, därigenom att extrainkomsten och folkpensionen räknas ihop. Här föreligger ett flertal motioner som alla har samma syfte, nämligen att söka hindra de stora marginaleffekter, som uppstår, och förslaget om sådana åtgärder biträds av reservanterna.

Jag ber att med hänvisning till vad jag har sagt få yrka bifall till reservationerna 1, 3 och 4.

Sedan vill jag säga ett par ord om den blanka reservationen 5. Den anknäper till en motion av herrar Sjöholm och Rubin om en översyn av bestämmelserna om existensminimum. Vad de har avsett är existensminimum, som skall beaktas vid åtgärder av exekutiv natur, och detta är kanske inte en fråga för bevillningsutskottet. Vi har i folkpartiet ansett att problemet måhända bör tas upp, fastän i annat sammanhang, och vi har därför inte velat reservera oss mot utskottets avstyrkande av motionen. Vi har genom en blank reservation ändå velat antyda, att detta problem kanske senare kan aktualiseras men att ärendet i så fall troligen bör gå till ett annat utskott.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! Till detta utskottsbetänkande har fogats en reservation, nr 2, beträffande höjda ortsavdrag till folkpensionärer som jag med några ord vill kommentera.

Detta yrkande har från vårt håll framförts under ett flertal år, och det ingår i ett motionskomplex som berör flera spörsmål som avser den äldre arbetskraften. Förslagen gäller den äldre arbetskraftens hälsotillstånd, vård och tillsyn och åtgärder att underlätta för dem, som så vill, att fortfarande vara kvar i arbetslivet. Motionerna har remitterats till de olika utskott under vilka de olika yrkandena hör, och till bevillningsutskottet har, som naturligt är, remitterats förslag som gäller beskattningen och därmed sammanhängande frågor.

Vi har på vårt håll ansett att en folkpensionär som vill arbeta bör få göra det efter måttet av sin förmåga och sina krafter utan att drabbas av alltför stort bortfall genom att beskattningen sätter in på ett med hänsyn till inkomsthöjningen hårt sätt.

Vi har då ansett det vara en relativt enkel väg att gå att höja grundbeloppet — vad man i vanliga fall brukar

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

kalla det skattefria bottenbeloppet, som inte har någon skattekraft. Nu har det visserligen, såsom det påpekas i utlåtandet, vidtagits vissa åtgärder till lättnader. Bestämmelserna om extra avdrag för nedsatt skatteförmåga och en del andra författningar som reglerar dessa saker har ändrats, men kvar står att det i vissa fall uppstår en s. k. skattepuckel, som är litet onödig. Därför anser vi att det skulle vara på sin plats att jämna ut den — vi tror att det skulle vara till fördel både för samhället och för den skattskyldige.

Herr talman! Detta ärende har, som jag nyss sade, varit uppe till behandling ett flertal gånger. Jag skall därför inte ta upp någon lång debatt, utan med detta kortfattade inlägg bara yrka bifall till reservation nr 2.

Herr **WÄRNBERG** (s):

Herr talman! Vi har här i landet en av alla godtagen princip, att skatt skall betalas efter bärkraft, även om meningarna något går isär om vad som egentligen menas med bärkraft.

Jag är den förste att gå med på att det finns mycket dålig skattekraft hos de människor vilkas inkomst ligger på den lägsta nivån. Däremot vill jag inte helt oreserverat skriva under påståendet, att de som överskridit 67-årsstrecket skulle ha en avsevärt sämre skatteförmåga än de som ligger under detta åldersstreck, om inkomsten för övrigt ligger på samma nivå.

Från början avsåg väl ortsavdraget i vårt skattesystem att vara ett skattefritt bottenbelopp, som skulle täcka existensminimum, men med den prisutveckling vi har haft, liksom i lika hög grad med den standardutveckling vi har haft, kan man knappast säga att ortsavdraget i dag fyller den ursprungliga funktionen.

För att i görligaste mån avhjälpa svårigheterna för särskilt utsatta grupper har man därför infört ett särskilt extra avdrag för nedsatt skatteförmåga. Sådant avdrag skall av taxeringsnämnden

tillerkännas sjuka, oförvällat arbetslösa m. fl. sådana grupper. Folkpensionärer som i huvudsak bara har sin folkpension att leva på hänförs regelbundet till denna grupp av skattebetalare.

Riksskattenämnden har utarbetat grunder för folkpensionärernas extra avdrag för att i möjligaste mån få en enhetlig taxering i hela riket. Taxeringsnämnderna kan givetvis frångå dessa grunder, men knappast nedåt — jag tänker på möjligheterna till överklagande. Uppåt begränsas taxeringsnämndernas rörelsefrihet av en bestämmelse som säger att högsta extra avdrag som får utgå är 4 500 kronor. Denna gräns fastställdes så sent som 1964, och utskottsmajoriteten anser att det inte föreligger behov av att höja denna gräns, i varje fall inte förrän en lättnad i beskattningen kan åstadkommas för alla små inkomsttagare genom en generell höjning av ortsavdraget. En sådan höjning av ortsavdraget skulle dock bli en så dyrbar reform för stat och kommun, att ingen velat ställa sig bakom ett sådant yrkande i dagens ekonomiska situation.

Från och med detta år har vi i vår skattelagstiftning fått ett schabloniserat kommunalskatteavdrag, som också får tillämpas på inkomster av pensionsnatur vid den statliga beskattningen. Detta innebär att högst väsentliga sidoinkomster kan förekomma utan att statlig skatt erhålles, varför i dessa fall endast kommunal skatt utgår. I praktiken innebär detta att avtrappningen från skattefrihet fram till full skatt blivit betydligt fördelaktigare än tidigare år.

Jag medger gärna att herr Enarsson har rätt när han säger, att det uppstår en viss puckel i det läge då man får betala skatt på sina inkomster samtidigt som det sker en ganska hastig avtrappning av det kommunala bostadstillägget. Men jag skulle inte vilja kalla det för en skattepuckel. Vi har nämligen en mycket mjuk avtrappning. Puckeln beror i stället på den kraftiga avtrapp-

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

ningen av det kommunala bostadstillägget.

Jag har gjort ett par beräkningar som visar hur det nuvarande systemet med riksskattenämndens senast utkomna anvisningar för extra avdrag och det schabloniserade kommunalskatteavdraget skulle verka.

För ett gift par, där båda har folkpension och där inkomsten uppgår till 12 000 kronor, fördelade med 9 000 kronor i folkpension — i folkpensionen inräknas då ett reducerat bostadstillägg — och 3 000 kronor som sidoinkomst och där endast schabloniserade intäkts- och försäkringsavdrag tänkts förekomma, skulle icke någon som helst statlig skatt uppkomma och bara drygt 500 kronor i kommunalskatt.

En gift inkomsttagare under pensionsåldern och därmed utan extra avdrag men med samma inkomst och övriga avdrag skulle få skatt och sociala avgifter, som är minst 1 300 kronor högre än som de som uppnått 67-årsåldern får betala. Jag är inte alls övertygad om att skattekraften är så värst mycket större hos de yngre än hos de äldre.

Högerreservanterna har utöver de extra avdragen föreslagit särskilda ortsavdrag för ålders- och invalidpensionärer som skulle innebära, att en inkomsttagare som uppbär sådan pension alltid skulle komma i förmånligare ställning än andra inkomsttagare oberoende av sidoinkomst och skulle enligt våra skattereglers konstruktion få större lättnad ju större sidoinkomsten och därmed också progressionen är.

Skattebortfallet bör man inte heller bortse ifrån. Det skulle vid ett genomförande av högerreservanternas förslag inte alls bli obetydligt. Det är naturligtvis svårt att på denna punkt få fram precisa uppgifter, men jag har en uppgift om att om folkpensionärernas inkomster över lag görs skattefria — och högerens förslag om nya ortsavdrag avvikar inte så mycket från en sådan tanke — skulle skattebortfallet för stat och kommun uppgå till ungefär 400 miljoner

kronor, varav något mer än hälften skulle komma på kommunerna. Detta är resultatet av att fler och fler människor i dag har mycket stora inkomster vid sidan av folkpensionen — i dag betalar 40 procent av folkpensionärerna skatt. De uteblivna skatterna — alltså det skattebortfall jag här talat om — måste naturligt nog betalas av någon annan grupp, en grupp som kanske inte har större skattekraft än den befriade.

Vad beträffar förslaget och utredning av deklaraionsplikten för folkpensionärer delar utskottsmajoriteten reservanternas uppfattning, att det inte är tillfredsställande att folkpensionärer utan väsentlig sidoinkomst skall ha deklaraionsplikt, då ju ändå ingen skatt utgår. Men då socialavgifter uttages på lägre inkomst än folkpensionens belopp, skulle den föreslagna deklaraionsfriheten innebära, att man skulle ha två olika gränser, där deklaraionsplikt skulle föreligga, och det anser utskottsmajoriteten vara en lika otillfredsställande anordning som den nuvarande.

Dessutom kan tilläggas — och herr Lundström har ju varit inne på den saken — att reservanternas utredningskrav redan i stor utsträckning blivit tillgodosett på så sätt, att en utredning redan arbetar i syfte att få fram en definitiv källskatt. Om detta syfte skulle lyckas blir det aktualiserade problemet löst på ett tillfredsställande sätt. Personligen tror jag att den utredningen kommer fram med sitt förslag fortare än den nya utredning som vi skulle sätta till. Jag anser också att det bör vara möjligt att lösa detta problem på det sättet.

Vad slutligen beträffar utredningsyrkandet om att den, som vårdar anhörig, automatiskt skulle anses tillhöra den grupp som har nedsatt skatteförmåga och därmed få extra avdrag, anser utskottsmajoriteten att den nuvarande ordningen med prövning i varje särskilt fall är den mest ändamålsenliga, efter-

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

som det här föreligger möjlighet till extra avdrag alltefter behovet. Att ge generella avdrag för ett visst vårdnadsyrke har utskottsmajoriteten inte ansett vara en möjlig väg.

Problemet med de s. k. hemmadöttrarna anser jag inte vara någon skattefråga, utan det gäller här ett inkomstproblem — hemmadöttrarna saknar ju fullständig inkomst, och det är den frågan som måste lösas. Skatteproblemet för hemmadöttrarna tror jag inte är allvarligare än att det kan lösas med de regler som i dag finns för nedsatt skatteförmåga.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr ENARSSON (h):

Herr talman! Jag vill förvissa mig om att jag fattade herr Wärnberg rätt i hans resonemang, nämligen så att han sade ett vår höjning av ortsavdragen skulle betyda lika mycket som att ta bort beskattningen på folkpensionerna.

Det håller väl inte, därför att vi har ju olika skikt i beskattningen och de här aktuella berör ju i huvudsak botten-skalan. En person som har stora inkomster utöver sin folkpension får den höga marginalskatten på toppen, så det blir nog en avsevärd skillnad i pengar räknat, som jag inte tror man kan beräkna på så där flyktiga grunder. Folkpensionerna i vårt land uppgår som bekant sammanlagt till mycket stora belopp — jag vill reservera mig för eventuella minnesfel, men jag tror att det rör sig om ett par miljarder kronor som utbetalas i form av folkpensioner.

Herr Wärnbergs resonemang håller inte, därför att den höge inkomsttagaren får sin folkpension beskattad efter en mycket mycket högre skatteskala är ortsavdragsbortfallet, vilket i huvudsak berör botten-skalan.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Både beträffande förvärvsavdraget för gift kvinna, som går

ut i arbete, och beträffande folkpensionärer, som har eller påbörjar ett arbete, blir problemet detsamma. Det blir ett gränsproblem för båda två, ofta en chock över den väldigt kraftiga skattehöjning som uppstår.

Detta är det stora problemet, det är det som gör att de tänker sig för inte bara en och två gånger utan det hela kanske slutar med att de inte allt tar arbetet, därför att den inkomst de får behålla blir för liten. Man resonerar som så, att det är inte värt att man anstränger sig. Det är just detta gräns- eller marginalproblem som är det besvärliga. Det är försök att komma över det som motionsförslagen och reservationerna kräver.

Jag har alltså ingen anledning att i princip inta någon annan ståndpunkt beträffande beskattningen än herr Wärnberg och utskottsmajoriteten, men här finns ändå ett problem som man ur alla synpunkter borde vara intresserad av att försöka få löst.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Vad först beträffar herr Enarssons fråga tror jag, att han i stort sett har fattat mig rätt. Jag menar att om man gör ett ortsavdrag som är så pass stort att ett normalt folkpensionsbelopp, som i dag beskattas, helt skulle undgå skatt, skulle det slå på det sätt jag förut har talat om, d. v. s. kosta ungefär 400 miljoner. Eftersom högerpartiet emellertid inte föreslår en så hög skala, att all folkpension undgår skatt, slår det icke på hela detta belopp. Det rör sig alltså om ungefär 400 miljoner kronor, därest man vill befria alla folkpensionärer från skatt, men vilket beloppet skulle bli enligt högerens förslag, om det blir 300 eller 200 miljoner kronor eller någon annan siffra, vågar jag inte ha någon uppfattning om.

Däremot är det självklart att det är de stora inkomsttagarna, som får den största lindringen därigenom att deras folkpension läggs ovanpå den övriga in-

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

komsten och alltså beskattas med den största progressiviteten. Där blir också skattebortfallet stort — även om det kanske inte gäller så förfärligt många. Jag har ingen utredning härom.

Till herr Lundström vill jag säga, att jag medger att det givetvis blir en hård effekt om den situationen uppkommer, att både det kommunala bostadstilläget upphör och beskattning av folkpensionärernas sidoinkomster tillkommer. Men den effekten ligger inte på skattesidan, utan den ligger på förmånssidan när det gäller avtrappning av det kommunala bostadstilläget. Med den övergång vi har fått i fråga om det schabloniserade skatteavdraget blir nämligen avtrappningen kolossalt mjuk på skattesidan. Det kanske ytterligare understryker en sak, nämligen att vi i dag har så pass gynnsamma skatteregler för människorna i de grupper, vi här talar om, att när de plötsligt får betala skatt så drabbar det hårt på en enda gång; tidigare har vi nämligen tagit bort stora belopp, som är skattefria.

Detta medger jag alltså, men jag tror inte att vi här har att söka rättelse på skattesidan, utan på något annat håll.

Sedan sade herr Lundström, att han i stort sett var överens med mig, men då skulle jag vilja ställa den frågan: Tycker herr Lundström att det är rimligt att en barnfamilj med 12 000 kronors inkomst skall betala mer än 1 300 kronor mera i skatt än en folkpensionär med samma inkomst, om det inte föreligger några andra extra ordinära skillnader?

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Även där uppstår samma gränsproblem, som är besvärande och som naturligtvis bör lösas. Jag antar att vi måste göra något åt dem, och det är ungefär detta jag har försökt föreslå i det aktuella fallet. Jag hoppas vi kan vara överens om det även i det andra fallet.

Dessa jämförelser är naturligtvis

mycket svåra att komma till rätta med, det medger jag utan vidare. Jag har inte heller yrkat att vi skall göra precis på det ena eller andra sättet, utan jag har pekat på att här behövs en förändring när det gäller folkpensionärerna och andra som har besvär av vissa avdragsförhållanden.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av reservation 1. Man hemställer där om undantag från deklara- tionsplikt för folkpensionär. Jag delar inte den uppfattningen. Om vi avskaffar deklara- tionsplikten, får vi en gene- rell bedömning av inkomsterna och kan inte ta hänsyn till de särskilda förhål- landen, som kan åberopas av vederbö- rande deklarat i det enskilda fallet. Detta gör, att jag kommer att ansluta mig till utskottet på denna punkt.

Rent allmänt har jag den principiella uppfattningen i anledning av reserva- tion 2, att inför skattelagen skall alla behandlas lika. Det innebär att man inte enbart kan ta hänsyn till vilken ålder skattedragaren befinner sig i när det gäller att bedöma hans inkomst. Gör man det, har man tappat den lik- het inför skattelagen, som vi har strä- vat efter att nå fram till.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Observera, herr Carlsson, att reserva- tionen inte uteslutande gäller att un- danta folkpensionär från deklara- tionsplikt. Den gäller detta *eller* att genom- föra en väsentlig förenkling i deklara- tionsförfarandet.

I mitt anförande tillkännagav även jag någon skepsis inför att införa de- klarationsfrihet, men jag ansåg att den frågan kunde undersökas i samband med den andra.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats pro- positioner beträffande utskottets i fö-

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

revarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående vardera punkten 1 och 2, därefter särskilt rörande punkten 3 såvitt anginge skatteavdrag vid vård av anhörig, vidare särskilt avseende punkten 3 i övrigt samt punkterna 5 och 6 ävensom slutligen särskilt i vad gällde utskottets hemställan i övrigt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de beträffande *punkten 1* förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 17 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 1 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 75;

Nej — 26.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om *punkten 2*, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Enarsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 17 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gösta Jacobsson m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Enarsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 89;

Nej — 21.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidare gjorde herr talmannen rörande *punkten 3* såvitt *avsåge skatteavdrag*

Om lättnader i beskattningen för personer med nedsatt skatteförmåga, m. m.

vid vård av anhörig propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 17 punkten 3 såvitt avser skatteavdrag vid vård av anhörig, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 28.

Därjämte hade 16 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vidkommande punkten 3 i vad den ej förut avgjorts samt punkterna 5 och 6, anförde nu herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den

av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 17 punkten 3 i vad den ej förut avgjorts samt punkterna 5 och 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Elofsson m. fl. vid betänkandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 34.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad *utskottet i övrigt* hemställt i detta betänkande.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 24, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 11 i anledning av väckta

motioner rörande arvs- och gåvobe-
skattningen.

Om obligatoriskt civiläktenskap

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om obligatoriskt civiläkten-
skap.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 564 i första kammaren av fröken *Mattson* och herr *Paul Jansson* samt nr 684 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Tyresö m. fl. I motionerna, vilka voro likalydande, hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att en utredning måtte tillsättas med uppgift att inkomma med förslag om obligatoriskt civiläktenskap.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 564 och II: 684, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Mattson*, fröken *Bergegren*, fru *Lindekvist* och herr *Jönsson* i Malmö, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla i reservationen angiven lydelse samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 564 och II: 684, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att en utredning måtte tillsättas med uppgift att inkomma med förslag om obligatoriskt civiläktenskap.

Herr SÖRENSON (fp):

Herr talman! Jag ämnar stödja utskottets yrkande i detta ärende, vilket innebär avslag på motionerna. Min motivering är delvis en annan än den som utskottet har anfört, och därför vill jag i all korthet redovisa motiven för mitt ställningstagande.

En demokrati av vår art med den

Om obligatoriskt civiläktenskap
djupa respekt för individen, som utmärker vår grundsyn, bör enligt min mening erbjuda människorna möjligheter att inom rimliga gränser handla i enlighet med sina önsknings. När det gäller en sådan akt som vigseln torde väl de flesta människor handla i enlighet med den grundsyn på liv och tillvaro som de har. Vi har då att acceptera att i vårt samhälle existerar olika livsåskådningar sida vid sida. Det finns en stor schattering av icke kristna åskådningar. Det finns en genomtänkt ateistisk grundsyn samt en agnostisk hållning, genomreflekterad eller mera spontant känd. Det finns också en stark kristen tradition i vårt land. I vissa avseenden bärs den av en mycket stark övertygelse. I andra avseenden är det fråga om ett övertagande av ett arv från gångna tider.

Pluralismen vad gäller åskådningar, det faktum att vi ser olika på saker och ting, utmärker vårt moderna samhälle. Det är min övertygelse att dessa skilda grunduppfattningar kommit till vårt samhälle för att stanna. I vår samhällsplanering har vi att ta ställning till detta faktum. Jag anser att möjligheter bör finnas att i det nu aktuella fallet välja mellan civil eller kyrklig vigselordning. Det måste anses vara riktigt, att vigseln skall kunna få äga rum i civilrättslig form eller såsom nu är fallet inom kyrklig ram. Här kommer en psykologisk faktor av stora mått in. Man säger så här: Vigseln bör uteslutande vara en civilrättslig handling. Äktenskapets ingående bör alltså vara av civil natur. Sedan är det klart att kyrkan — i vilken form den nu framträder — skall ha möjlighet till välsigelse.

Ja, det är en självklar sak, men den som var med i frikyrkligt sammanhang före 1951 vet vilken splittring i psykologiskt avseende de människor som var bundna till en frikyrklig tradition upplevde, när de först måste gå till borgmästaren och sedan skulle komma upp till den kyrka eller församling som de

Om obligatoriskt civiläktenskap

tillhörde. Det kan inte vara en rimlig ordning att ha två vigslar.

Naturligtvis kan man säga att vigseln blir den civilrättsliga handlingen, medan den kyrkliga akten är en välsignelseakt. Men för den människa som tar det gudomliga på allvar blir den avgörande händelse den som betygas inför Gud. Skall vi återgå till en sådan situation att vi omöjliggör för människor att få sin vigsel till stånd inom en kyrklig ram och därmed införa en splittring av det slag som rådde tidigare men som vi övervann 1951 genom religionsfrihetslagens tillkomst? Det synes mig inte vara en utveckling i rätt riktning.

För mig är det mycket väsentligt att i samhället ge individerna rätt till fritt val, när så ur allmän ansvarssynpunkt är möjligt. Jag argumenterade i höstas i denna kammare för att korum skulle bygga på frivillighetens grund. Jag vill inte säga att denna fråga är parallell med frågan om korum, men jag hävdar att samma grundtankar bör vara avgörande för vårt ställningstagande i detta ärende som i korumärendet. När det gällde korum ville vi komma ifrån den obligatoriska ordningen, men här vill man ha en vigsel som är obligatorisk. Det är för mig en frihetsbegränsande ordning som man därmed vill införa.

Låt oss, såsom jag tidigare framhållit, acceptera pluralismen i vårt samhälle och låt oss på den grunden ge personliga önsknings största möjliga utrymme.

Jag delar motionärernas uppfattning att man inte utan vidare kan ta det förhållandet, att över 90 procent av vigslarna ingås i kyrklig ordning, såsom ett uttryck för en bindning vid kristen tradition. Det torde vara en riktig iakttagelse att andra faktorer här kan medverka. Men man skall inte undervärdera det faktum att människor har behov av helgd och högtid i samband med sin vigsel och att det nu en gång är så att våra kyrkor på ett särskilt sätt tillgodoser detta.

Motionärernas syn i detta avseende må delvis vara riktig. Mitt ställningstagande i denna fråga grundar sig dock alls inte på det förhållandet att en majoritet för närvarande söker kyrklig vigsel. Detta är för mig en sekundär fråga. Det primära vid mitt ställningstagande är att valet av vigselform skall vara fritt. Det är icke en lycklig och riktig utveckling att tvinga in människor i ett slags dubbelvigsel. Hur vi än argumenterar kommer en ordning med obligatorisk icke kyrklig vigsel följd av en kyrklig välsignelseakt att för de människor som går in i en sådan få en upplevelsemässig karaktär av dubbelvigsel. Jag menar att vårt accepterande av pluralismen, vår ömsesidiga respekt för varandra också måste betyda att vi accepterar de människor, som har behov av att få ingå vigsel i kyrkligt sammanhang, såsom människor som har full rätt att få sina önsknings tillgodosedda.

Alltså, herr talman: med en delvis annan motivering än utskottets kommer jag till samma slutsats som utskottet, nämligen att motionerna bör avslås, och jag har känt ett behov att redovisa de motiv som fört mig till detta ställningstagande.

Jag yrkar med det anförda bifall till utskottets hemställan.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Riksdagen brukar reagera — och jag håller före att det är med all rätt — om man alltför mycket återkommer i samma ärende utan att någonting i sak nytt har anmält sig.

När det gäller första lagutskottets uttåtande nr 15 i anledning av motioner om obligatoriskt civiläktenskap kan jag erinra kammaren om att vi redan åtskilliga gånger har diskuterat det spörsmålet. År 1963 fördes en debatt om det obligatoriska civiläktenskapet och år 1964, alltså för två år sedan, återkom första lagutskottet delvis till samma ärende i anledning av propositionen om

avveckling av magistrats- och kommunalborgmästarinstitutionerna.

Första lagutskottet sade den gången att man kanske kunde anse det behövt att utse en eller flera förrättare av borgerlig vigsel på ort där ordinarie vigselförrättare redan finns. Därmed skulle bl. a. den fördelen vinnas att man lättare får tillgång till borgerlig vigselförrättare som kan tjänstgöra även på lördagar och helgdagsaftnar, alltså de dagar då man föredrar att ingå äktenskap och då möjligheterna att få borgerlig vigsel tidigare inte varit så stora.

Vi kan konstatera att på den punkten tycks det inte ha blivit någon särskilt stor lättnad. Ser man på frekvensen av kyrkliga vigslar i jämförelse med borgerliga, kan man konstatera att allt fortfarande 92 å 93 procent av alla äktenskap ingås genom kyrklig vigsel. Där har alltså i sak ingenting nytt inträffat.

När en del motionärer — motionärer som delvis återfinns under den till första lagutskottets utlåtande fogade reservationen — även vid årets riksdag har tagit upp detta ärende beror det på att vi sedan sist har kunnat ta del av de remissutlåtanden som fogats till familjerättskommitténs betänkande. Detta betänkande är mycket omfattande, och i ett stort antal avsnitt berörs familjens inbördes rättsliga ställning. Där tas upp den nya tanken om arvsrätt för utomäktenskapliga barn. Remissinstanserna har svarat mycket ingående även om de väl bara kunnat ta upp vissa delavsnitt som ansetts vara särskilt relevanta. Man kan ändå konstatera att inte mindre än fem remissinstanser — Socialdemokratiska kvinnoförbundet, Folkpartiets ungdomsförbund, Socialdemokratiska partiets ungdomsförbund, Riksförbundet för sexuell upplysning och Förbundet för religionsfrihet — mycket ingående har diskuterat just denna detalj beträffande obligatoriskt civiläktenskap och förordat ett sådant.

Denna fråga har tidigare diskuterats, och det har gjorts utifrån de tankegångar som herr Sörenson var inne på,

Om obligatoriskt civiläktenskap

nämmligen att man skulle acceptera dualismen i vårt samhälle. Det har hävdats att det skulle bli en dubbel omgång och att valfriheten inte ens därigenom skulle bli hel och full för dem som önskar ingå äktenskap.

Jag anser att den tankegång som har förts fram av förbundet för religionsfrihet har fört in i debatten ett nytt element som tål att närmare undersökas. Förbundet har nämligen sagt att eftersom civila myndigheter handhar allting som i civilrättsliga sammanhang rör äktenskapet och förhållandena omkring äktenskapet borde inte undantag i detta fall göras beträffande vigselförrättningen. Förbundet har ansett att det skulle övervägas om inte själva lysningsförfarandet i och för sig kunde vara den civilrättsligt bindande handling som bekräftar ett äktenskap och att sedan de som så önskar skulle kunna få en vigsel inom kyrkan eller inom det trossamfund som de tillhör.

Detta är nya tankar som vi reservanter tycker behöver utredas och övervägas ytterligare, tankar som tidigare inte har kommit fram när det diskuterats hur ett obligatoriskt civiläktenskap skulle utformas.

Eftersom det förefaller som om justitiedepartementet skulle ha många och viktiga frågor att ta ställning till i samband med utformningen av en proposition med anledning av familjerättskommitténs betänkande har det syntts oss rimligt och riktigt att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en särskild utredning, som skulle ha att inkomma med förslag sedan man sett över remissyttrandena och undersöka vilka möjligheter som finns att tillgodose det förslag om obligatoriskt civiläktenskap som förts fram av de fem remissinstanser som jag här omnämnt.

Det är av denna anledning som vi har återkommit i ärendet. Det är angeläget att framhålla att en delvis ny tanke har förts fram i diskussionen kring dessa frågor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bi-

Om obligatoriskt civiläktenskap

fall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Jag ber till en början att få uttala min anslutning till de synpunkter som herr Sörenson har framfört i detta ärende. Därutöver skulle jag vilja foga en liten kommentar till de huvudsakliga argumenten i reservationen.

I reservationen sägs att det är principiellt oriktigt att de civila myndigheterna, som ensamma har avgörandet beträffande samtliga övriga rättsliga förhållanden omkring äktenskapet, inte har samma ställning beträffande vigselakten. Principer av olika slag kan man naturligtvis ha, men jag har funderat över var det principiellt oriktiga ligger just i denna fråga. Det kan ju slås fast som något helt oomtvistligt att rättsverkningarna av ett civilt ingånget äktenskap och av ett kyrkligt ingånget sådant är exakt desamma. I förhållande till den civila omvärlden kan man väl våga påstå att även det kyrkliga äktenskapet i viss utsträckning är ett civilt äktenskap. När kyrkans män viger hämtar de nämligen sitt bemyndigande ur en lagstiftning, tillkommen i vanlig civil ordning. Går vi över till pastorerna inom de fria kyrkliga trosamfundena, finner vi att de inte får förrätta någon vigsel förrän de från vanlig civil myndighet fått intyg om sin behörighet. Man skulle kunna säga att kyrkans män i detta ärende utövar en dubbel funktion. Eftersom rättsverkningarna blir desamma, kan jag inte komma fram till att man kan stödja sig på reservanternas argument.

Jag har funderat över om fröken Mattson möjligen kunde ha vågat sig på någon sorts halsbrytande jämförelse med de principer i allmän förvaltningsrätt, som går ut på att den myndighet som har tillsatt en befattningshavare också är den som skall entlediga vederbörande, och sedan dragit slutsatsen

att eftersom det är en civil domstol som upplöser äktenskapet, måste det vara en civil domstol eller funktionär där som har konfirmerat äktenskapet eller undertecknat de handlingar som erfordras i sammanhanget. Jag skall inte trötta med att nämna allt det krångel som det skulle bli, om denna tolkning av fröken Mattsons tankegång skulle vara riktig, men det är ingen tvekan om att det skulle bli en guldgruva för byråkrater att syssla med denna fråga.

Det andra argumentet som har framförts i reservationen är att redan tidigare påtalade olägenheter med gällande ordning synes ha ökat. Jag har gått igenom handlingarna och funderat på vad det är för »redan tidigare påtalade olägenheter» med den kyrkliga vigseln. Jag har inte funnit några sådana, och eftersom detta förslag i princip går ut på att man skall avskaffa den kyrkliga vigseln eller göra den onödig, måste ju olägenheterna knytas till detta slag av vigsel och inte till det förhållandet att det är vissa olägenheter med den borgerliga vigseln. Inte heller på den punkten tycker jag att man kan finna något direkt stöd för fröken Mattsons argumentering.

Men vi är överens om — det framgick av herr Sörensons anförande — att den borgerliga vigseln är förenad med vissa olägenheter, beroende på avstånd till vigselförrättaren och beroende på det förhållandet, som också nämns i handlingarna, att ledamöterna i rådhusrätten bara är skyldiga att viga på expeditionstid. Men det är ju sådana ting som är helt naturliga i civilt administrativt sammanhang. Ingen begär att få komma in på ett postkontor för att posta ett brev när kontoret inte är öppet. Lika litet kan man begära att hos en civil myndighet få en förrättning utförd på annan tid än som är bestämd för den civila myndighetens arbete. Bröllop är inte jourfall, åtminstone inte i vårt land, och jag tror att man får finna sig i att följa den normala ord-

ningen för denna form av administrativ verksamhet. Såvitt jag kan finna är dessa två argument, som är de bärande argumenten i reservationen, så påfallande svaga att man måste fråga sig: Är de inte till för att dölja något annat? Och om man går till handlingarna finner man — och det har sagts här tidigare — att mellan 90 och 95 procent av alla äktenskap ingås i kyrklig regi. Jag kan förstå att för dem som ideologiskt har den uppfattningen att kyrkans kontaktyta med människorna skall minskas, är detta inte så förfärligt bra, utan då får man tillgripa ett sådant halmstrå som förslaget om civiläktenskap är för att komma kyrkan till livs.

Herr talman! Jag uppfattar denna motion i själva verket som en sorts inlägg i religionsdebatten. Det är därför som jag är försiktig i denna fråga och ansluter mig till utskottets uppfattning.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Fröken Mattson erinrade om att den fråga som nu diskuteras inte är ny för Sveriges riksdag, utan att den förekommit flera gånger tidigare. År 1963 anförde utskottet att det ringa antalet borgerliga vigslar inte kunde tolkas som ett direkt uttryck för allmänhetens principiella inställning till vigselformerna, men att den kyrkliga vigseln uppenbarligen hade en stark förankring. Och så sade man att när den gällande ordningen även gav uttryck för valfrihet, så var inte frågan om införande av obligatoriskt civiläktenskap något problem som pockade på snar lösning. I det utlåtandet framhöll dock utskottet även vikten av att de båda vigselformerna fick faktisk likställighet genom ökat antal borgerliga vigselförrättare och nödiga lokaler för borgerlig vigsel. Särskilt i större kommuner, hävdade utskottet, kunde det bli behövt att utse en eller flera förrättare utöver den ordinarie vigselförrättare som redan fanns. Fröken Mattson gjorde ett direkt citat ur utskottets ut-

Om obligatoriskt civiläktenskap
låtande, där utskottet sade att det kunde vara nödvändigt på platser utanför centralorterna att utse kommunala förtroendemän till denna uppgift, och därmed löste man även frågan att de kunde tjänstgöra och viga också på lördagar och söndagar.

De motioner som är föremål för detta utskottsutlåtande utmynnar ju också i ett yrkande om att en utredning skall tillsättas med uppgift att inkomma med förslag om obligatoriskt civiläktenskap. I sitt avstyrkande av motionerna hänvisar utskottet till — och det tycker jag är väsentligt — att det är att förvänta ett förslag till ny giftermålsbalk. Vidare har vi 1958 års utredning om kyrka och stat. Den kommer även att behandla spörsmål som berör kyrkans civila förvaltningsuppgifter, och det har direkt samband med dessa saker. Det blir därför möjligt för riksdagen att i större och följdriktigare sammanhang på nytt ta ställning till dessa frågor. Fröken Mattson erinrade i sitt inlägg om att vid remissbehandlingen av familjerättskommitténs betänkande fem remissinstanser hade förordat obligatoriskt civiläktenskap. Det kan nog vara riktigt, men eftersom omkring 100 remissinstanser yttrade sig kan alltså 95 antas ha godtagit utredningens förslag. Dessa fem instanser utgör ungefär samma procent av samtliga som antalet borgerliga vigslar i förhållande till hela antalet vigslar i vårt land.

Fröken Mattson erinrade också om att det hade framförts funderingar om att knyta rättsverkningarna till lysningsförfarandet. Ja, det var ju ett intressant uppslag i och för sig, men lysningen har väl egentligen en annan funktion; den avser att visa om det finns några lagliga hinder mot det tillämnade äktenskapet. I det förut nämnda kommittébetänkandet har i varje fall förordats en förkortning av lysningstiden och ökade möjligheter till vigsel utan lysning.

Detta är väl i stort sett de synpunkter

Om obligatoriskt civiläktenskap

som har anlagts på frågan i utskottet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Förtroendet till kyrkan och kärlek till traditionen är kanske det som allra mest binder de unga till kyrkan när de skall ta det viktiga steg ut i livet som äktenskapet innebär. Mer än 90 procent av alla vigslar sker i kyrkan. Jag ställer mig minst sagt undrande när man nu återigen vill försöka ta bort en gammal vacker sed och införa ett obligatoriskt civiläktenskap.

Jag vet mycket väl att ett obligatoriskt civiläktenskap inte hindrar en kyrklig vigsel. I utskottsutlåtandet står det t. o. m. att man kan överlåta åt parterna att själva avgöra, om de *efteråt* vill genomgå kyrklig vigsel! Man skulle kanske kunna tänka sig en omvänd ordning, om det nu skulle bli tvång på civiläktenskap.

Hur rimmar förslaget för resten med allt tal om demokrati, när mer än 90 procent har en annan uppfattning än knappa 10? En borgerlig vigsel kan aldrig bli vad en kyrklig vigsel är. För de flesta är en kyrklig vigsel ett minne för livet. Det behövs inte någon stor parad. Det kan gå lika bra i enkla kläder — det är precis lika vackert. Ett ungt lyckligt par som inträder i sin hembygds kyrka och knäböjer vid altaret är, tycker jag, en mycket vacker syn. Låt oss hoppas att vi får behålla denna gamla fina sed!

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr vice ordförandens yrkande om bifall till utskottets förslag.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Jag vill säga till herr Lidgard att jag under de här åren i första kammaren har lärt mig att man skall läsa utskottsutlåtanden rätt upp och ned precis som orden står. Vår avsikt med motionen är ingalunda att,

som herr Lidgard uttryckte det, komma åt kyrkan. Vår avsikt är endast att i enlighet med den demokrati som herr Arvidson talade om överlåta åt alla som ämnar ingå äktenskap att själva välja formen för detta. Jag vill erinra om att vi dock har obligatorisk vigsel här i landet. Vill man ha den helgd omkring sitt äktenskap som anses följa med en kyrklig vigsel, tycker jag det är rimligt och riktigt att man får den. Vigseln innebär dock ett viktigt steg i ett par människors liv.

Just därför hävdar vi motionärer att den nya tanken att knyta den civilrättsliga handlingen till själva lysningsförfarandet behöver en särskild prövning. Uppenbarligen är det nämligen många andra överväganden som måste göras i anledning av familjerättskommitténs betänkande. Den obligatoriska vigseln torde kräva särskilda överväganden. En sådan ordning skulle enligt vårt förmenande kunna ge större valfrihet. Det finns dock en del som egentligen inte önskar kyrklig vigsel, och det finns oerhört många som önskar en sådan. På detta sätt skulle valfriheten vara garanterad.

Av denna anledning, herr talman, vill jag ännu en gång yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr LIDGARD (h):

Herr talman! Jag förstår uppriktigt sagt inte hur man kan få en större valfrihet genom att införa ett obligatorium.

Om jag skall hålla mig till den första delen av fröken Mattsons anförande förstår jag inte heller riktigt vad vi tvistar om. Även fröken Mattson säger ju nu att vi bör ha möjlighet att välja mellan de båda slagen av vigsel, och det är vad både herr Sörenson och jag har talat om. Vi har t. o. m. anslutit oss till uppfattningen att man bör förbättra möjligheterna för de människor som önskar borgerlig vigsel att få en sådan.

Ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckta motioner angående vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund.

Till behandling hade första lagutskottet förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 63 i första kammaren av herr *Sörenson* samt nr 99 i andra kammaren av herr *Källstad*. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring av giftermålsbalken, att sådant trossamfund, som Konungen medgivit eller medgäve rätt att genom pastorer förrätta vigsel, finge rätt att förrätta sådan vigsel av varje svensk medborgare, som så önskade.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner, I: 63 och II: 99, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade anförts

1) av herrar *Ernulf*, *Lidgard*, *Gustafsson* i Borås och *Fridolfsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort erhålla den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 63 och II: 99, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring i giftermålsbalken, att inom sådant kristet trossam-

fund, som Konungen medgivit vigselrätt, finge förrättas vigsel under förutsättning att en av de trolovade tillhörde något kristet trossamfund; samt

2) av herr *Ferdinand Nilsson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr *SÖRENSON* (fp):

Herr talman! Det är självfallet att den grundsyn, som jag antydde i mitt anförande i begynnelsen av diskussionen av det förra ärendet, också är rådande när jag söker att bedöma den fråga jag här aktualiserat tillsammans med herr *Källstad* i andra kammaren.

Till de grundvärden som vi anser väsentliga och avgörande i ett demokratiskt gemenskapsliv hör ju valfrihet — som vi talat om — och respekt för minoriteter. Begränsning av individernas möjligheter och önskingar hör bara ske om gemenskapslivet på ett allvarligt sätt tar skada. Också de udda människorna, särlingarna, och minoriteterna skall ha fullt utrymme i folket, deras intressen och önskingar skall respekteras och deras behov på ett rimligt sätt tillgodoses.

Det är bl. a. dylika betraktelser som ligger bakom den motion som vi nu behandlar.

Vi har två huvudströmmar i svensk kristenhet: svenska kyrkan och frikyrkligheten. Det torde vara riktigt att säga att frikyrkligheten har kommit till myndig ålder. Det torde vara över 300 000 svenskar som anslutit sig till frikyrkliga församlingar. Enligt religionssociologer utövar svensk frikyrklighet inflytande på uppåt en miljon människor genom sitt barnarbete, ungdomsarbete, kvinnoarbete och genom andra organ. Det är alltså fråga om en betydande del av svensk kristenhet.

År 1951 fick frikyrkligheten vigselrätt genom den nya religionsfrihetslagen, men denna rätt är begränsad. En av kontrahenterna måste nämligen höra till det vigselförrättande samfundet eller till någon av dess ungdomsorga-

Ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

nisationer. Det är den begränsningen som det enligt min mening är tid att upphäva, och motiveringarna för ställningstagandet är bl. a. följande.

Jag undrar om inte tillhörighetsbegreppet håller på att förlora den aktualitet och kraft som det tidigare hade. Jag tror att den moderna människan är obenägen för ställningstagande i traditionell form. Hon blir mer och mer anonym, och hon har inte benägenhet att öppet demonstrera sitt ställningstagande. »Att höra till» — det begreppet hörde i hög grad till folkrörelsepoken — man hörde till nykterhetsrörelsen, man hörde till en frikyrkoförsamling eller man hörde till arbetarrörelsen eller något annat i den stilen. Det är mycket tvivelaktigt om detta begrepp har samma relevans nu som tidigare. Den utveckling som jag menar att vi genomgår i vårt folk innebär alltså bl. a. en differentiering av tillhörighetsbegreppet — den reella tillhörigheten får inte alltid sin naturliga följd i den formella tillhörigheten.

Här föreligger nu en central fråga: Är det inte möjligt för ett moget och modernt samhälle som vårt att acceptera idén om den reella tillhörigheten? Måste också den formella tillhörigheten föreligga? Måste man vara »in-skriven»? Måste man finnas i en matrikel? Låt oss konkretisera saken! Möjligheterna att lämna den svenska kyrkan har inte utnyttjats av särskilt många av skäl som jag inte här har någon anledning att gå in på. Men jag vet att det finns människor som har lämnat den svenska kyrkan av principiella skäl men som ändå känner samhörighet med den svenska kyrkans tradition. När man då kommer till en så avgörande händelse i sitt liv som en vigselakt är, skulle man önska att få legitimera sin kärlek inom den svenska kyrkans ram. Men det ger inte lagen möjligheter till.

Låt oss gå över till den andra huvudströmmen i svensk kristenhet! Det finns många inom vårt folk som har

upplevt andelivet och gemenskapslivet i svensk frikyrklighet som ett väsentligt värde, utan att vilja eller kunna formellt associera sig med dess församlingsliv — de finns alltså inte i de frikyrkliga församlingarnas matriklar. Då nu vigselfrågan blir aktuell, vill man få uppleva atmosfären och helgden i den kristna tradition som man kanske indirekt känner sig förbunden med, men det möjliggör inte lagen. Jag menar nu att laglig möjlighet borde föreligga för sådana människor — troligen är de i minoritet — att få sin önskan villfaren.

Nu är jag fullt medveten om att det finns många problem i det här sammanhanget. Föredragande departementschefen 1951, statsrådet Zetterberg, anförde i propositionen ett problem som han menade vara väsentligt. Han hänvisade, om jag läst rätt, till lagberedningen av 1915, som anförde, att det av hänsyn till »god ordning» är påkallat att vigsel ej må ske vare sig inom svenska kyrkan eller annat trossamfund, där ej åtminstone den ena av kontrahenterna tillhör samfundet, och att kyrklig vigsel ej heller tillåtes om den ena av kontrahenterna men ej den andra tillhör kristet samfund. Jag förmodar att man också nu tillmäter dessa argument relevans, eftersom man anför dem. Jag måste säga att jag begriper inte ett dugg av det här — inte ett dugg!

Vad är det som är stötande? Vad är det som skulle vara ett uttryck för brist på ordning? Är det stötande för känslan hos folk i allmänhet eller för riksdagen, om t. ex. en av kontrahenterna inte skulle vara kristen? Eller är det stötande om ett äktenskap ingås i en baptistkyrka av sådana som tillhör Svenska missionsförbundet? Jag fattar inte vad det är som är stötande i en sådan sak. Det är väl inte statens uppgift att avgöra hur enskilda människor skall uppleva sin personliga hållning i det här avseendet. Menar man att själva akten skulle mista sin

Ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

värdighet om i en kyrka någon ville viga vid en kristen människa, måhända utan att själv ha en bekännande kristen livsåskådning. Jag vet inte vad det är för värdighet som här skulle gå förlorad. Det är utomordentligt svårt att se vari det stötande skulle ligga, och jag har inte i handlingarna hittat någon beskrivning av begreppet »stötande» som har en sådan relevans, att man verkligen kan tillmäta dylika argument någon tyngd i vårt ställningstagande.

Jag är fullt medveten om att de problemen som här har aktualiserats medför svårigheter i förhållandet till den svenska kyrkan. Situationen är ju den att den svenska kyrkan är en statskyrka, och om jag läst lagen rätt kan vigsel inom Svenska kyrkan endast ske om en av kontrahenterna tillhör statskyrkan. Frikyrkan skulle däremot vid ett bifall till motionen få en vidgad vigselrätt. Då kan man säga att detta är orättvist. Men i så fall vill jag bara anföra att motionerna har väckts från frikyrklig utgångspunkt. Frågan om vigseltvång och hela vigselproblematiken är ett svårt problem för många präster i den svenska kyrkan. Personligen vill jag inte aktualisera en fråga som kan vålla ökade svårigheter för mina kolleger i den svenska kyrkan. Därför har jag i denna motion tillsammans med herr Källstad icke tagit in problematiken om den svenska kyrkan. Det betyder icke att vi negligerar den svenska kyrkans ställning utan att vi hyser respekt för den svårighet som jag vet finns inom svenska kyrkan. Emellertid har jag den uppfattningen att — om inom den svenska kyrkan olägenhet skulle vara för handen att viga andra än medlemmar av denna kyrka — en sådan hållning icke bör få hindra en utveckling i frihetsbefrämjande riktning inom den betydande sektor i vårt land, som står under inflytande av svensk frikyrklighet.

Det har redan talats om att full val-

möjlighet bör vara för handen. Vill man välja kyrklig vigsel bör man få göra det, vill man välja borgerlig vigsel bör man få göra det. Jag vill understryka att jag finner det angeläget att kommuner eller samhället på lämpligt sätt bör se till att den borgerliga vigseln får större helgd, får mer mening och blir bättre anpassad till individernas behov.

Om man vill ha kyrklig vigsel blir det frågan om vigsel i den svenska kyrkan eller inom svensk frikyrklighet. Den valmöjligheten bör föreligga. Härvid, menar jag, bör den formella tillhörigheten icke vara avgörande, utan den personliga önskan att få viga i kyrklig ordning på ett eller annat sätt bör få fälla utslaget.

Den syn som jag här i all enkelhet har redovisat och som jag sålunda företräder menar jag vara ett någorlunda konsekvent ställningstagande i den aktuella frågan mot bakgrund av en konsekvent religionsfrihet.

Den berör icke den sektor som har att göra med den svenska kyrkan av skäl som jag här har antytt. När frågan om förhållandet mellan stat och kyrka blir aktuell, får vi anledning i riksdagen att tala om vigsel också inom svenska kyrkan. Men nu skulle den frihetsbefrämjande ordning kunna införas som gör det möjligt för de fria samfundet i vårt land att fungera på ett öppnare sätt.

I ärendets behandling har någon förståelse för den grundtanke som jag här redovisat inte kommit till uttryck — inte heller reservanterna vill vara med om den restlösa valfrihet som jag förordar.

Jag har ju med herr Källstad förordat att valmöjlighet skall finnas för varje svensk medborgare, men den radikala frihetssynen möts med argumenten om att det är »stötande» och att det måste vara någon »ordning». Reservanterna sträcker sig dock ett långt stycke på väg. En av de trolova-

Ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

— inte nödvändigtvis det vigselförrättande samfundet. Man förordar alltså en utvidgning av vigselrätten för frikyrkosamfunden. Den förståelsen är jag mycket tacksam för.

Jag finner givetvis ingen anledning att i ärendets aktuella läge yrka bifall till motionen. Jag tror att vad som i motionen anförts kommer att så småningom erövra vår syn. I det förhandenvarande läget är jag tacksam för reservanternas ställningstagande och yrkar därför, herr talman, bifall till den av herr Ernulf m. fl. i ärendet avgivna reservationen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag utgick ifrån att reservanterna först skulle ha motiverat sitt ståndpunktstagande. Så blev inte fallet. Jag vill emellertid redovisa min uppfattning och vad som ligger bakom den blanka reservation som jag anfört till utskottets utlåtande.

Innan jag det gör vill jag emellertid som jag hoppas med herr talmannens vänliga överseende anknyta till den föregående debatten. Detta nämligen beträffande civiläktenskapet. Jag vill påpeka att det problemet har varit aktuellt framför allt i katolska länder. Det ligger annorlunda till i vårt land där vi har en statskyrka, där vi således — jag tror att någon har snuddat vid det — redan har en form av civiläktenskap, då det handhas av den myndighet som är centralt beträffande folkböföringen.

I utskottet har jag röstat för motionen av skäl som jag skall beröra, men jag kunde inte följa reservanterna. De talar, och det var ju herr Sörenson inne på, om den vigselrätt som tillkommer präst inom svenska kyrkan. Jag delar helt hans uppfattning att det faller alldeles utanför det här. Över huvud taget har jag den uppfattningen att det ur kyrkans synpunkt inte kan vara frågan om vigselrätt, utan om *en tjänande uppgift*. Då är det så att svenska kyr-

kan har vigselnskyldighet, och enligt min uppfattning ligger det i statskyrko-systemets natur att den så skall ha. Det problem som den enskilde prästens samvete skapar får lösas på annat sätt men kyrkan som institution har vigselnskyldighet. Det är därför inte nödvändigt att den enskilde prästen ställs i samvetstvång, en annan präst inskrider och hjälper till att fylla kyrkans tjänande uppgift.

När jag har konstaterat detta kan jag inte alls ställa mig förstående till att man skulle vara hindrad att medge en utvidgning av frikyrkopastorernas vigselrätt av det skälet, att man skulle behöva tänka på att inte samma rätt tillkommer prästerna inom svenska kyrkan. Det är som jag sade inte fråga om någon rätt utan det är fråga om — för den svenska kyrkan i varje fall — en tjänande uppgift.

När jag har kommit så pass långt vill jag betona att den svenska kyrkan och dess vigselnskyldighet religiöst sett för mig kommer i särklass. Jag vill jämföra den vigselmöjlighet som finns inom de fria samfunden med den vigselmöjlighet som de vigselförrättare har som får sitt bemyndigande rent borgerligt — jag tänker närmast på de kommunalmän och andra som av länsstyrelser befullmäktigas att förrätta vigsel. Där förefaller det mig som om det ur religiös synpunkt skulle vara en vinst om pastorerna inom frikyrkoför-samlingarna hade god möjlighet, liksom de kommunalmän som är bemyndigade, att förrätta vigsel. Jag kan inte finna annat än att det ur kristen synpunkt innebär en vinning. Därför har jag ställt mig positiv till den motion som här föreligger.

Sedan blev det som sagt så olyckligt skrivet att man i viss mån sköt problemet åt sidan. Det sägs att utskottet är förhindrat att uppta spørsmålet om statskyrkan. Ja, det hade då också varit förtjänstfullt om reservanterna hade låtit bli problemet och ingenting sagt om det utan bara tillstyrkt motio-

Ang. vigselrätten för pastorer i fria kristna trossamfund

nen. Det hade varit en enklare och klarare linje. Det är den ståndpunkt som jag har intagit i denna fråga och den vill jag redovisa för kammaren.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Enligt 4 kap. giftermålsbalken föreligger beträffande kyrklig vigsel likartade bestämmelser för svenska kyrkan som för andra trossamfund. Vigsel inom svenska kyrkan må sålunda äga rum om de trolovade eller en av dem tillhör kyrkan och inom annat trossamfund om de trolovade eller en av dem tillhör samfundet. I det avseendet råder alltså principiell överensstämmelse mellan statskyrkan och andra trossamfund.

Den betydelsefulla skillnaden finns dock att medan en statskyrkopräst i församling där endera av de trolovade är medlem är skyldig att viga, så har pastor i annat trossamfund, därest han har behörighet att förrätta vigsel, enligt lag ej skyldighet att göra det.

När nu motionärerna hemställer om en lagändring innebärande att samfundspastorerna skulle få vigselrätt omfattande varje svensk medborgare som så önskar, så sträcker sig detta yrkande längre än tidigare års motioner som riksdagen har avvisat.

Reservanterna däremot anknuter direkt till motionerna vid 1962 och 1964 års riksdagar. De yrkar nämligen sådan ändring i giftermålsbalken, att inom sådant kristet trossamfund som Konungen medgivit vigselrätt skall få förrättas vigsel, under förutsättning att en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund. Herr Sörenson har närmare utvecklat synpunkterna härvidlag. Emellertid finns det väl skäl att notera att även denna lagändring skulle medföra större befogenheter för vigselförrättare inom trossamfund än som gäller för präst inom statskyrkan.

Reservanterna skriver också att egentligen borde även statskyrkoprästerna få denna ökade rätt, men motionärerna

har inte yrkat det, och därför kan den saken inte tas upp i det här sammanhanget. Av herr Ferdinand Nilssons yrkande frångick ju att det i första hand var den passusen i reservanternas skrivning som gjorde att han inte helt kunde ansluta sig till reservationen. Härutöver kan även tilläggas, om nu inte reservanternas har tänkt på det — det är möjligt att herr Ferdinand Nilsson har gjort det — att vill man ändra i statskyrkoprästernas vigselrätt måste även kyrkomötets godkännande inhämtas innan ändringen kan bli lag.

Den som läst utskottets skrivning har kanske märkt att vad som sägs där anknuter till motionerna och deras yrkande. Den votering som förekom i utskottet på den här punkten gällde motionernas yrkande, men som herr Sörenson nämnde har reservanternas inte tagit upp det yrkandet, och vad som diskuterades i utskottet var inte alls renodlat det som framkommer i reservationen. Vad utskottet sade år 1964, när det avstyrkte en liknande motion, skulle emellertid kunna ha relevans även i dag. Den gången skrev utskottet: »Utskottet vill ej bestrida att, såsom utskottet ock tidigare framhållit, ett visst, om ock begränsat behov av en utvidgning av behörigheten att förrätta kyrklig vigsel kan föreligga. Emellertid är å andra sidan uppenbart att gällande bestämmelser ej medför sådana olägenheter, att den i motionen väckta frågan fordrar en omedelbar lösning.» Rent handlingsmässigt är det ju egendomligt att med hänvisning till ett tidigare års utskottsutlåtande yrka avslag på en reservation och bifall till utskottets hemställan, men så måste man faktiskt göra i det här sammanhanget.

Liksom i fråga om förra ärendet bör det erinras om att vi kan förvänta oss en ny giftermålsbalk, och i samband därmed kommer givetvis alla dessa detaljfrågor att tas upp i ett större sammanhang. Vid det tillfället är väl att förvänta att frågan om statskyrkoprästs vigselkyldighet, som herr Sörenson be-

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

rörde i sitt anförande, också kommer upp till behandling.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Ernulf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sörenson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Ernulf m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Sörenson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 25.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående försäkring för passagerare vid inrikes flygtrafik, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 62 i första kammaren av herr *Möller* och fröken *Mattson* samt nr 98 i andra kammaren av herrar *Björk* i Göteborg och *Johansson* i Trollhättan. I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att brottsbalkens kapitel 19 § 11 måtte underkastas omarbetning i syfte att bringas i närmare överensstämmelse med 1964 års riksdags principuttalande vid behandlingen av föreslagen ändring i tryckfrihetsförordningen.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att ifrågavarande motioner, I: 62 och II: 98, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fröken *Mattson*, som ansett, att utskottets yttrande bort i viss del hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 62 och II: 98, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad i reservationen anförts.

Fröken **MATTSON** (s):

Herr talman! Vårt föregående arbetsplenum innehöll en utrikesdebatt. Av

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

de många inlägg som gjordes under den långa sessionsdagen framgår med all önskvärd klarhet, att det runt om oss ute i världen finns många statsskick, som vi med all rätt har anledning att ställa oss främmande för och kritiska till. Under debattens gång nämndes länder såsom Angola, Rhodesia och Sydafrika.

I debatten under årens lopp har förts fram statsskick i länder som ligger oss ännu närmare och som vi har anledning att kritisera, kanske inte minst därför att vi med vår neutrala status och med den liberala yttrande- och tryckfrihet som vi har här i landet tror att vi kan ge uttryck för vad världens demokratiska länder tycker om sådana statsskick och kanske också ge ett moraliskt stöd åt dem som står i opposition till dessa statsskick. Det finns ett land som inte ligger så väldigt långt från vårt, nämligen Spanien, och vi erinrar oss hur man för ungefär ett år sedan ansåg sig ha stor och berättigad anledning att kritisera Sveriges radio därför att företaget ställde sig mycket tveksamt till att i TV visa ett program som innehöll en del av de sånger diktare inom den spanska motståndsrörelsen skrivit, dikter som ger uttryck för deras avsky och indignation mot den rådande regimen och riktar sig mot den politik som i Spanien liksom i många andra länder representeras av statschefen. Så småningom beslöt Sverige radio att sända programmet, och vi fick tillfälle att uppleva dessa mycket gripande uttryck för vad som där vuxit fram och klätts i lyrisk och musikalisk form.

Herr talman! Jag är inte riktigt säker på att ett sådant program skulle kunna framföras i år på samma sätt som skedde för ungefär ett år sedan. Anledningen är det utlåtande nr 19 som första lagutskottet avgivit i anledning av väckta motioner angående ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud. Jag måste tillstå att jag är mycket förvånad över den knapphet varmed utskottet behandlat motionerna och

över att utskottet inte tycks ha tänkt särskilt långt i fråga om de konsekvenser som här kan följa. Jag skall återigen ta exemplet med de spanska sångerna, eftersom jag tror att det ganska väl illustrerar hela den här problematiken.

Vår nuvarande tryckfrihetsförordning tillkom efter andra världskriget. De erfarenheter som pressens folk och den svenska allmänheten hade gjort under krigs- och krisåren visade oförtydligt vilken tillgång och nödvändighet yttrandefriheten representerar i ett fritt och demokratiskt land, rätten att tänka och tycka vad man vill och kunna ge uttryck för vad man anser utan att någon censur övas eller några andra hinder läggs i vägen. Vår tryckfrihetsförordning är en av de liberalaste i världen, vi kan med rätta vara stolta över den. Men jag tror samtidigt att vi måste ha klart för oss att den opinionsbildning och de uttryck för yttrandefriheten, som vi dagligen ser bevis på här i landet, inte endast förekommer i den svenska pressen, även om denna svarar för en mycket stor del av de kritiska synpunkter som ibland hävdas mot andra statsskick och främmande statsöverhuvuden. Det finns andra möjligheter som vi också tror kan vara nödvändiga för att visa var vi står, möjligheter till kritik och sympatityttringar som kan betyda oerhört mycket också för flyktingar och för motståndsmän i diktaturländer som inte vet om de kan få något andningshål utåt. Det behöver inte bara ske genom pressen; vi har också radio och television. Dessutom — och det är en mycket stor tillgång i vårt land liksom i alla demokratiska länder — kan vi inom våra organisationer, på möten och sammankomster, på gator och i demonstrationståg via plakat fritt ge uttryck för vad vi anser om förhållandena hemma och förhållandena utomlands.

Tryckfrihetsförordningen gäller endast tryckt periodisk skrift. Sveriges radio och television hör än så länge

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

inte under tryckfrihetsförordningen. Beträffande alla yttringar av kritik på möten och sammankomster mot annat lands statsskick, kanske representerat av statschefens egen person, gäller brottsbalkens allmänna bestämmelser om ärekränkning, som vi så länge vi har haft vår tryckfrihetsförordning och så länge vi har haft våra strafflagsbestämmelser har velat bringa i så nära överensstämmelse som möjligt med tryckfrihetsförordningens bestämmelser.

Vi fick i fjol en erinran om detta då justitieminister Kling lade fram ett förslag om att bestämmelserna om ärekränkning mot främmande makts statsöverhuvud skulle utsträckas till att gälla även medlem av dess regering. Han ansåg, att det med hänsyn till de stora olikheter i fråga om statsskick som råder i skilda länder fanns anledning att ifrågasätta om inte stadgandet borde avse förutom statsöverhuvud och representant här i riket även medlem av det främmande landets regering. Det i mitt tycke mest väsentliga var justitieministerns tillägg, när han sade: »Motsvarande ändring bör enligt min mening vid lämpligt tillfälle vidtagas i brottsbalken.»

Konstitutionsutskottet behandlade propositionen och den rad av motioner som väcktes i anledning av propositionen. Utskottet kom till en helt annan slutsats och förordade att tryckfrihetsförordningen inte skulle innehålla något stadgande som avsåg att skydda statsöverhuvud eller regeringsmedlem från främmande land mot smädligt eller kränkande angrepp. De allmänna bestämmelserna om ärekränkning, sade man, torde lämna tillräckligt skydd. Med denna debatt i färskt minne var det säkerligen rätt många som blev förvånade då Sveriges radio efter konsultationer med jurister och med experter just på ärekränkningssärenden först inte vågade ta upp programmet om motståndssångerna från Spanien. Man tyckte det skulle

vara så självklart att Sveriges radio skulle kunna ta ett sådant steg. Visserligen sades det att Sveriges radio inte hör under tryckfrihetsförordningen, men med hänvisning till det stora positiva intresse som en enhällig riksdag visade för en utvidgning av kritikrätten när det gäller främmande statsskick och statsöverhuvuden ansåg man det vara självklart att Sveriges radio ändå skulle kunna sända detta kritiska och sett från general Francos sida givetvis starkt ärekränkande program. Det kom också så småningom. Men som jag tidigare framhöll är jag inte riktigt lika säker på att Sveriges radio i dag skulle våga inta samma ståndpunkt. Jag tror inte att man t. ex. skulle våga att än en gång sända detta program.

Vad har då hänt sedan dess? Jo, vi — några motionärer i första och andra kammaren — har föreslagit någonting som är lika logiskt som justitieminister Klings förslag då han trodde att hans förslag om en utsträckning av stadgandet om ärekränkning mot främmande makts statsöverhuvud till att gälla även medlem av dess regering skulle följas av en ändring i brottsbalken. Vår motion är precis lika logisk. Vi säger att när riksdagen intog en annan ställning och tog bort det extra straffskyddet mot ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud, borde man följa upp detta i brottsbalken. Det har ständigt varit vår strävan att få denna balk att till syftning och innehåll överensstämma så mycket som möjligt med tryckfrihetsförordningen.

Jag står, herr talman, som enda reservant inom utskottet. Jag har överhuvud taget mycket svårt att förstå hur första lagutskottets majoritet i detta ärende har kunnat komma till den mycket ologiska slutsatsen, att det inte finns samma anledning nu som när justitieminister Kling ville ha en skärpning att tillsätta en utredning för att se om inte brottsbalkens bestämmelser på hithörande områden skulle

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

kunna omarbetas för att närmare anpassas till det ställningstagande när det gäller tryckfrihetsförordningen som en enhällig riksdag gav uttryck åt.

Hur noggrant jag än läst första lagutskottets utlåtande kan jag inte, herr talman, förstå varför utskottet har intagit en sådan ställning. Utskottet säger: »Utskottet kan inte dela motionärernas uppfattning att nämnda ändring i tryckfrihetsförordningen bör medföra att ifrågasatt regel i brottsbalken om straffhöjning för ärekränkning avskaffas. Medan ändringen av tryckfrihetsförordningen uppenbarligen avsåg att värna om den fria yttrande- och kritikrätten i tryckt skrift, skulle nämligen den ifrågasatta ändringen av 19 kap. 11 § brottsbalken innebära, att man tog bort möjligheten till straffhöjning för vissa gärningar, vilka framstår såsom direkt förkastliga.»

Utskottet har inte motiverat varför man just på detta område skall göra ett undantag från den fria yttrande- och kritikrätten. Man har inte ens tagit upp till diskussion det logiska — eller enligt utskottets förmenande tydligen ologiska — i att vi här begär en utredning i syfte att få närmare överensstämmelse mellan de två stadgandena i brottsbalken och tryckfrihetsförordningen. Utskottet har, och det är det som förefaller mig mest egendomligt, över huvud inte tagit upp till diskussion det som är för varje medborgare väsentligt och enligt vår rättsuppfattning ganska främmande, nämligen att pressen här har betydligt större möjligheter att komma med kritik, utan efterräkningar, medan det däremot skall vara straffskärpning för de medborgare som yttrar eller kanske på ett plakat skriver det som redan har sagts i tidningar. Man brukar i vanliga fall hävda att man när det gäller pressen får vara alldeles särskilt försiktig, eftersom det tryckta ordet står kvar, och att man kanske kunde lämna de enskilda medborgarna något större frihet. Här är det alltså precis tvärtom.

Man kan, för att återgå till spanien-exemplet, helt enkelt konstatera att det i en tryckt skrift inte är farligare att kalla en utländsk diktator »en stor fet gris» än att använda samma tillmäle mot slaktare X. Det är givet att detta kan beivras, men det kan inte ske på samma sätt som om yttrandet fällts någon annanstans, t. ex. i radio eller TV eller på ett föreningsmöte eller vid diskussioner eller på plakat i ett demonstrationståg. Då kvarstår de speciella risker för efterräkningar som riksdagen har sagt icke skall finnas för den svenska pressen. I mitt och mina demotionärers tycke är detta en oformlighet som man verkligen inte kan tolerera. Det bör inte vara så när det gäller kritikrätten att alla de män och kvinnor som arbetar i pressen skall ha denna betydligt större frihet än en vanlig svensk medborgare.

Jag tror också att man måste lägga principiella synpunkter på detta. Man måste fråga sig: Vad kommer att hända med den enskilde medborgarens yttrandefrihet och kritikrätt, om man har kvar dessa särbestämmelser om straffskärpning för dem som av den främmande makten eller den främmande maktens statsöverhuvud anses djupt ärekränkande? Har vi kvar en sådan bestämmelse i våra brottsbalk kan våra domstolar och våra åklagare inte underlåta att åtala, om den främmande makten begär det. Det framhölls under diskussionen i förföl när vi behandlade hithörande avsnitt av tryckfrihetsförordningen att det är synnerligen olyckligt, i synnerhet i skärpta politiska lägen, om en främmande makt kan komma med framstötter och kräva att regeringen vidtar vissa åtgärder för att åtala den eller de tidningar som har framfört kritik som i den främmande maktens ögon anses vara ärekränkande. Jag tror det kan vara precis lika farligt i politiskt kritiska situationer om en främmande makt har möjlighet att göra påtryckningar och få till stånd åtal som sedan våra domstolar skall ta ställ-

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

ning till. Våra domstolar skulle i så fall enligt brottsbalken bli tvingade att ha en utrikespolitisk sakkunskap och göra utrikespolitiska bedömningar.

Ur den synpunkten tycker jag också att stor oformlighet är förenad med brottsbalkens nuvarande utformning på hithörande avsnitt. Och så som hela ärekränkingskapitlet är utformat, herr talman, kommer förhållandena att bli än mer intrikata genom denna brist på överensstämmelse mellan tryckfrihetsförordning och brottsbalk. Enligt våra nuvarande ärekränkingsbestämmelser måste man ju för att bevisa att man inte har velat ärekränka någon bevisa att det påstående man lämnat är sant. Många gånger kan sanningshalten vara lätt att påtala, i varje fall enligt vår svenska rättsuppfattning, när vi kritiserar låt säga förhållandena i Sydafrika, Rhodesia, Spanien och på andra håll. Men det gäller i så fall att inte bara förete bevisning utan också att övertyga domstolen om att det var försvaret att lämna den uppgiften just i det aktuella sammanhanget. Det kan bli ganska svåra situationer, herr talman, om vi skall ha kvar hithörande bestämmelser.

Enbart av den enkla logiska orsaken att vi bör ha motsvarande bestämmelser i tryckfrihetsförordningen och brottsbalken, finns det skäl att bifalla den reservation som är fogad till första lagutskottets utlåtande nr 19. Lagutskottet har helt kort kommenterat motionen, men det har å andra sidan synnerligen ingående uppehållit sig vid 19 kap. 11 § brottsbalken och de olika angrepp mot staten som där behandlas, både de perifera och de centrala angreppen.

Det finns anledning att ta fasta på att vad vi har begärt inte är att man skall ta bort samtliga bestämmelser. Vi har inte haft för avsikt, som utskottet tydligen tror, att helt ta bort straffansvar t. ex. för den som tränger in på en främmande ambassad och missfirmar landets representanter. Vi har verkligen

inte alls för avsikt med vår motion eller med reservationen att ta bort straffansvaret för handlingar som framstår såsom direkt förkastliga. Vi har inte tagit ställning till brott mot liv, hälsa, frihet och frid. Vi har enbart avsett ärekränkingsbrott.

Vi motionärer har emellertid sagt att skärpning eller icke skärpning av straffbestämmelserna för ärekränkingsbrotten och deras överensstämmelse med tryckfrihetsförordningen är en principiellt mycket viktig fråga. Vi anser att det finns fullt skäl för riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära en utredning om hur brottsbalken och tryckfrihetsförordningen skall bringas i närmare överensstämmelse med varandra. Det kan tänkas att detta kräver ett tekniskt svårare förfarande än det var när konstitutionsutskottet förordade att hittillsvarande bestämmelser i tryckfrihetsförordningen skulle bort. Men, herr talman och ärade kammarledamöter, jag upprepar att detta är en stor och principiellt viktig fråga.

Jag ber att med detta, herr talman, få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Dahlberg, Georg Pettersson, Damström* och *Lokander* samt fru *Wallentheim* (samtliga s).

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

Herr talman! Ledarskribenterna i några av våra dagliga tidningar har medverkat till att det har kommit litet extra krut i denna debatt. Jag tyckte mig nog förmärka av fröken Mattsons röstläge när hon sade att utskottet har handlagt detta ärende på ett synnerligen ologiskt sätt, att även hon har tagit intryck av vad hennes kolleger i andra tidningar har skrivit.

Utskottet kan i varje fall inte gå med på reservantens mening, att konsekvensen kräver att den ändring i tryckfrihetsförordningen som riksdagen företog 1964 med nödvändighet medför att mot-

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

svarande regel i brottsbalken om straffhöjning för ärekränkning utmönstras.

Motionärernas påstående, att ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket föranleder betydande straffskärpning jämfört med ärekränkning av annan person, är nämligen inte helt med verkligheten överensstämmande. Det går att hänvisa bl. a. till 18 kap. 2 § brottsbalken, som stadgar liknande eller ännu kraftigare straffhöjning för ärekränkning riktad mot vårt eget lands statsöverhuvud.

Enligt 17 kap. brottsbalken har i vårt land innehavare av ämbete som är förenat med ämbetsansvar även ett mera kvalificerat straffskydd än annan person därest de blir utsatta för förolämpning eller missfirmelse.

Det bör även påpekas att brott som i vanliga fall är belagda med bötesstraff inte kan medföra högre straff enligt det av motionärerna påtalade lagrummet — alltså 19 kap. 11 § brottsbalken. Lagrummet är inte tillämpligt på bötesstraff och gäller alltså inte för förtal och förolämpning av främmande makts statsöverhuvud eller representant här i riket. Sådana brott kan aldrig medföra mer än bötesstraff. Däremot kan paragrafen komma i tillämpning vid grovt förtal och grov förolämpning.

Vi är, som fröken Mattson erinrade om, vana att föra en fri och öppen debatt i vårt land och utöva från kritik mot andra länders politiska system och även vid bedömandet av företrädarna för dessa system. Därifrån är dock steget långt till att godta ärekränkning eller missfirmelse som argument i debatten eller till att inte acceptera att de grova formerna av dylika manifestationer kräver en särskild observans i straffhänseende i brottsbalken.

Motionärerna erinrar om att det på senare tid förekommit häftiga angrepp i annan form än tryckt skrift — fröken Mattson anförde några exempel — riktade mot främmande makts statsöverhuvud utan att stadgandet tilläm-

pats. Just det faktum att åtal inte väckts måste väl vara ett svagt motiv för att lagrummet skall utmönstras. Skulle det däremot varit möjligt att påvisa att tveklaktiga domar fällts enligt denna paragraf, hade givetvis synpunkten haft en annan valör.

De särskilda straffhöjningsregler som finns angivna t. ex. i brottsbalkens 17 kap. för brott mot allmän verksamhet kan inte i första hand sägas vara ett skydd för ämbetsmannen såsom person, som motionärerna skriver, utan deras syfte är att värna samhället och dess funktioner. Samhällsmaskineriet måste fungera även i kritiska situationer.

Är vi överens om den saken, tycker jag vi kan dra en parallell även på det internationella planet. Vårt land har i dylika sammanhang många gånger sökt spela en medlande och försonande roll. Den gentemot maktblocken neutrala hållningen har även skapat förutsättningar för dylika uppgifter. Lika angeläget som det är att den allmänna verksamheten här hemma får fortgå ostört, lika betydelsefullt — ibland kanske betydelsefullare — är det att de internationella kontakterna och arbetsuppgifterna inte saboteras genom handlingar som inryms inom det lagrum som motionärerna vill ta bort ur brottsbalken.

Herr talman! Med de anförda synpunkterna ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt tonläge brukar anpassa sig till den fråga jag behandlar. Är det en stor och viktig fråga, brukar mitt tonläge bli ett annat än om det gäller rutinmässiga frågor. Det är väl snarast av den anledningen som jag använde det tonläge jag hade i dag. Jag anser att detta är en stor och principieellt viktig fråga som angår oss alla, både den svenska pressen och den enskilde medborgaren.

Jag vill påpeka för herr Svedberg, att

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

det ingenstädes vare sig i motionen eller reservationen står att vi vill ha bort hela detta lagrum. I motionen föreslås att brottsbalken måtte underkastas omarbetning i syfte att bringas i närmare överensstämmelse med riksdagens principuttalande vid behandlingen av föreslagen ändring i tryckfrihetsförordningen. I reservationen yrkas en översyn, vars resultat Kungl. Maj:t vid lämpligt tillfälle kan framlägga för riksdagen.

Jag tror att det är en stor och viktig detalj i det hela att hålla i minnet, att vi icke har gått in på ämbetsmän eller svenska kungahuset. Vår motion och den reservation som jag tidigare talade för sysslar enbart med de principavsnitt som vi behandlade i konstitutionsutskottet, nämligen ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud. När det i motionerna talas om att det tidigare har varit en del exempel på sådant som kan tänkas vara ärekränkande mot främmande makts statsöverhuvud men som icke beivrats, ställer jag mig samma fråga som när det gäller, huruvida Sveriges radio och TV än en gång skulle våga sända programmet om den spanska motståndsrörelsens visor. Skulle man våga det efter första lagutskottets ställningstagande, som så klart dokumenterats i utskottsutlåtandet?

Jag ber än en gång att få yrka bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! När fröken Mattson andyder att riksdagen, då den vidtog ändringen i tryckfrihetsförordningen, gjorde ett formligt principuttalande att samma ändring skulle vidtas i brottsbalken, så är det en felaktig uppfattning. Den kan i varje fall inte utläsas av det protokoll som finns från den tidigare riksdagsbehandlingen.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Jag är medmotionär i den motion som har varit föremål för

första lagutskottets utlåtande. I likhet med fröken Mattson vill jag uttala min synnerliga förvåning över första lagutskottets ställningstagande. Förvåningen är tvåfaldig: jag är förvånad dels över utskottets ovilja att medverka till att skapa överensstämmelse mellan tryckfrihetsförordningen och brottsbalken på den punkt det är fråga om, dels över den ytterligt knapphändiga motivering som förebragts av utskottet.

Utskottet säger sig inte dela motionärernas uppfattning men skälen för avstyrkandet har mycket knapphändigt utvecklats såväl i utlåtandet som av utskottets talesman, herr Svedberg.

Motionens syfte är, såsom fröken Mattson betonade, att skapa överensstämmelse mellan tryckfrihetsförordningen och brottsbalken i enlighet med 1964 års riksdags beslut. Då föreslog ju Kungl. Maj:t i proposition att det särskilda skyddet för främmande statsöverhuvud borde utvidgas att omfatta även medlem av främmande makts regering. Konstitutionsutskottet fann inga bärande skäl för en sådan skärpning av tryckfrihetsförordningen utan ansåg att de allmänna bestämmelserna för ärekränkning borde räcka. Utskottet gick t. o. m. ett steg längre och sade att man tvärtom borde slopa det särskilda skydd som gäller för främmande statsöverhuvud mot angrepp i tryckt skrift. Även detta skydd borde upphävas. Så blev också riksdagens beslut. Motionärerna anser att det särskilda skyddet mot ärekränkning för främmande statsöverhuvud kan slopas även i brottsbalken. Vi anser detta vara en konsekvens av ändringen i tryckfrihetsförordningen. Även i brottsbalken bör de allmänna bestämmelserna om ärekränkning vara tillräckliga. Första lagutskottet vill ha kvar möjligheten till straffskärpning vid ärekränkning mot ett främmande lands statsöverhuvud. Utskottet anser att man annars skulle förlora möjligheten till straffhöjning för andra gärningar »vilka framstår såsom direkt förkastliga». Jag skulle gärna vilja ha en

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

exemplifiering. Vad är det för gärningar som avses? Låt oss få något konkret exempel, så att vi bättre kan bedöma hur pass hållbar utskottets motivering egentligen är.

Motionärernas önskemål är självfallet inte att någon opåttalt skall kunna missfirma och smäda främmande statsöverhuvud — vare detta fjärran. En journalist eller en opinionsbildare som inte kan uttrycka sig utan att smäda och missfirma bör ägna sig åt annan verksamhet. Motionen och reservationerna ger främst uttryck för en önskan att icke skapa omotiverade hinder för en fri samhällsdebatt och opinionsbildning.

Justitieminister Lindell sade 1962 i propositionen om brottsbalken på tal om kränkning av främmande statsöverhuvud: »En saklig kritik, framförd i mycket skarpa och hårda ordalag, kan av företrädarna för det land mot vilket kritiken riktas uppfattas som skymfande, medan den i vårt land anses som ett fullt tillåtligt uttryck för den fria yttrande- och kritikrätten.» Han tillfogade: »Särskilt i tider av politisk oro kan detta skapa möjligheter till påtryckning från främmande makt på vårt lands regering.»

Fröken Mattson har också påpekat att användbarheten av lagregeln i brottsbalken är något oklar, varom också händelser i den senaste tidens samhällsdebatt vittnar.

Jag erinrar om att tryckfrihetsförordningen omfattar och skyddar endast periodisk skrift som tryckts i tryckpress, således inte andra former för skriftlig eller tryckt opinionsbildning. Ändå kan naturligtvis sådana andra former vara lika väsentliga inlägg i en fri debatt som de som skyddas av tryckfrihetsförordningen.

Kammarens ledamöter kommer säkert ihåg den debatt som i föl uppstod, efter det att en konstnär på en utställning hade målat text på en tavla och sedan fotograferat den och satt ut den som ett löst plakat på sin dörr med

en uppmaning att vägra värnplikt. Strikt juridiskt skulle detta falla under upprorslagen, men så blev inte fallet, ty tillvägagångssättet tolkades som ett inlägg i den fria debatten av opinionspåverkande karaktär. Konstnären blev ju inte heller åtalad.

Jag erinrar om detta för att klargöra att formerna för en fri åsikts- och opinionsbildning icke är strikta och en gång för alla givna. Ett exempel som har direkt relevans för den fråga motionen och utskottsutlåtandet gäller är det uppmärksammade fall då Sveriges radio förberedd ett TV-program om förhållandena i Spanien för några månader sedan. Däri skulle ingå visor och sånger, som innebar kritik av den rådande diktaturen och som även riktade sig mot Spaniens statsöverhuvud. Ledningen för Sveriges radio stoppade programmet med hänvisning till det särskilda skydd som finns i brottsbalken. Sveriges radio riskerade att bli åtalad om programmet sändes. Följden blev egenartad i och med att Metallindustriarbetarförbundet köpte programmet, uppförde det på sin kongress och att Sveriges radio kom till denna kongress och sände TV-reportageglimtar från programmet på kvällen. Det måste sägas att affären hade fått en ganska paradoxal utveckling.

Någon tid därefter förklarade radiochefen — och det är viktigt — offentligt i ett uttalande att man ämnade sända hela det ursprungligen tänkta programmet, såsom det då var avsett och planerat. Han hänvisade nämligen till att den offentliga debatt som under tiden hade förts innebar att programmet om Spanien numera kunde ses som ett inlägg i åsiktsdebatten och den fria samhällsdebatten. Ur denna nya synvinkel satsade Sveriges radio på att inget åtal skulle väckas, trots att programmet innehöll inslag som kunde uppfattas som angrepp mot främmande lands statsöverhuvud.

Återigen: det är inte fråga om att smäda, ärekränka eller missfirma. Men

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

en kritik av förhållanden i en diktatur kan av denna och dess statsledning uppfattas som smädelse och ärekränkning och utlösa åtalskrav. Detta är särskilt olyckligt i skymningstider, i tider av krigsfara eller liknande förhållanden. Det kan inte vara rimligt, herr talman, att vi skall ha en lagstiftning i vårt land som skapar ett sådant dilemma som Sveriges radio befann sig i. Det får inte skapas sådana risker i vår fria samhällsdebatt. Därför borde den av motionärerna önskade överensstämmelsen skapas mellan tryckfrihetsförordning och brottsbalk. Jag beklagar i hög grad att inte första lagutskottet har velat vara med om att göra denna lagändring.

Jag hoppas nu, att Sveriges riksdag skall följa reservanten och hoppas inte minst på justitieministern. Jag vädjar till honom inträngande att han förbereder förslag till lagändring i motionens syfte och framlägger det för riksdagen. Första lagutskottets utlåtande bör inte få bli mer än en parentes i denna fråga, som visserligen är ett delproblem, men som har samband med grunder och förutsättningar för den fria samhällsdebatten i vårt land.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Möller frågade vad utskottet hade menat med sin som han sade något knapphändig skrivning och uttalandet att »direkt förkastliga» gärningar bör kunna bli föremål för den diskuterade straffhöjningen. Som jag tidigare nämnde så gäller inte straffhöjningen ärekränkning eller förolämpning i vanlig mening — där förekommer ju bötesstraff. Däremot kan lagrummet om viss straffhöjning komma i tillämpning när det är fråga om grov ärekränkning och grov förolämpning. När herr Möller direkt frågar vad utskottet menar med grov föro-

lämpning och grov ärekränkning så skulle jag kunna lägga fram en mycket rikhaltig provkarta. Men jag vet inte om den här talarstolen är så lämplig för att räkna upp allt som man även utan alltför stor fantasi skulle kunna åstadkomma i det fallet.

I varje fall har vi i utskottet haft den meningen att medan ändringen i tryckfrihetsförordningen, såsom det mera i förbigående antydde i konstitutionsutskottets utlåtande, uppenbarligen avsåg att värna om den fria yttrande- och kritikrätten i tryckt skrift, skulle den av motionärerna ifrågasatta ändringen av brottsbalken innebära att man tog bort möjligheten att då det befines lämpligt reagera kraftigare mot vissa direkt förkastliga gärningar. Man kan då avse handlingar som inte alls har att göra med rätten att framföra kritik, utan framstår som lika osmakliga som onödiga mot vem de än riktas och som är särskilt farliga då de kan skada landet. Utskottet har inte kunnat anse att de principer om det tryckta ordets frihet som återfinnes i tryckfrihetsförordningen har något samband med den här straffhöjningsmöjligheten i brottsbalken. Anledning saknas alltså enligt utskottets mening att göra någon ändring i denna lagstiftning, som för övrigt nyligen trätt i kraft efter synnerligen omfattande överväganden i olika sammanhang, en lagstiftning som dessutom ännu inte ens har hunnit prövas i rättstillämpningen.

Herr MÖLLER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att jag inte är övertygad om att det försök till exemplifiering som herr Svedberg gjorde beträffande grov förolämpning och grov ärekränkning gav belägg för sådana åtgärder som skulle kunna skada landet. Jag tror inte att det är realistiskt att räkna med sådana inslag och sådana gärningar som inte tillfredsställande kan beivras med kraft av de gällande allmänna bestämmelserna. Det

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

är straffskärpningsregeln som framstår som omotiverad och motbjudande. Om sådana allvarliga risker föreligger, som första lagutskottets talesman här antydde, är det svårt att tänka sig att konstitutionsutskottet 1964 skulle ha varit med om att föreslå den lagändring som då skedde och enhälligt antogs.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Vanligen brukar det sägas att vi pressens folk vill ge oss själva frihet att skriva vad vi vill. Denna gång är läget ett annat. Här har pressens representanter uppträtt till försvar för yttrandefriheten, en yttrandefrihet som bör finnas vid sidan om pressens. Opinionsbildningen i det moderna samhället pågår, som fröken Mattson påpekade, inte bara via pressen utan söker sig också fram via andra media.

Jag har, herr talman, begärt ordet huvudsakligen för att jag var med 1964 då konstitutionsutskottet tog ställning i frågan. Jag var med som motionär och hade även förmånen att få vara med i utskottet då man tog bort det särskilda skyddet i tryckfrihetsförordningen för främmande makts statsöverhuvud.

Det hänvisas till detta i första lagutskottets utlåtande, där man korrekt säger: »Som skäl för denna ändring anförde konstitutionsutskottet i av riksdagen godkänt utlåtande bl. a. att det inte kunde anses riktigt att genomgående göra skillnad mellan statsöverhuvud och andra personer med central politisk position samt att tryckfrihetsförordningens allmänna bestämmelser om ärekränkning torde lämna tillräckligt skydd.»

Justitieministern hade, som här nämnts tidigare, i konsekvens med sitt förslag om skärpning av tryckfrihetsförordningens bestämmelser räknat med en ändring av brottsbalken. Självfallet räknade också konstitutionsutskottet med en ändring i konsekvens

med sitt ställningstagande. Men konstitutionsutskottet hade 1964 endast att ta ställning till tryckfrihetsförordningen, inte till brottsbalken. Därför talade man endast om tryckt skrift. Jag vill påpeka detta för herr Svedberg, som har erinrat om att vi bara nämnde tryckt skrift. Vi hade intet annat att ta ställning till. Som kanske de ärade ledamöterna har lagt märke till så har flera av konstitutionsutskottets ledamöter och även dess ordförande här i dag instämt i fröken Mattsons uttalande. De har gjort det av det enkla skälet att motionen och reservationen står i samklang med konstitutionsutskottets utlåtande, som också blev riksdagens beslut. Skulle vi i dag fatta beslut enligt första lagutskottets utlåtande, då handlar riksdagen minst sagt inkonsekvent genom att nära nog ta avstånd från sitt tidigare beslut.

Bestämmelserna i brottsbalken tycks också vara tillkomna med tanke på det statiska läge som rådde i det gamla samhället. Dagens läge är emellertid ett annat. Länderna byter statsöverhuvuden på ett sätt som man förr inte alls behövde räkna med. Det kan som här redan har nämnts vara farligt eller åtminstone oklokt att i ett politiskt spänt läge ge främmande makt särskild möjlighet att utöva påtryckningar. Av erfarenhet kan man också räkna med att den möjligheten utnyttjas främst av diktatorer. Man kan alltså inte i detta fall dra den parallell som herr Erik Svedberg gjorde med de svenska förhållandena. Vad vi vill ha är en rätt till saklig kritik av förhållanden som är för oss stötande. Jag tror att denna fråga, som fröken Mattson har påpekat, är en stor sak och att det skulle leda till tråkiga konsekvenser om riksdagen indirekt tog avstånd från sitt ställningstagande år 1964 genom att i dag ta ställning för första lagutskottets utlåtande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Jag har inte deltagit i första lagutskottets behandling av detta ärende. Jag ämnar inte heller på något vis fördjupa mig i de juridiska problemen som uppkommer i den mångfald exempel som fröken Mattson nämnde, när hon talade om att man skulle dömas efter en paragraf om man kallade ett statsöverhuvud för »fet gris» och efter en annan paragraf om man benämnde en slaktare lika vackert. Dyliska synpunkter är mig fullständigt främmande. Jag ingår inte på paragraferna och deras bedömande. Varför skall man över huvud taget kalla folk för »fet gris». Jag kan inte finna det på något vis motiverat. Man kan väl tala om vad man tycker, men varför skall man ta till sådana ord.

Här har talats om frihetsvärden. Jag är tillräckligt gammal för att komma ihåg den tid då diskussionerna var mycket heta och då borgarna var »gräsliga blodsugare» och proletariatet inte hade något annat att förlora än sina bojor. Språket var grant, vackert och sprakande. Sedan har vi kultiverats inom ramen för vår svenska demokrati. Vi har städat vår vokabulär. Jag instämmer helt med den representant för pressen som sade, att den pressman som inte kan säga sin mening utan att ärekränka folk är olämplig för jobbet. Jag tycker att det var sagt även ur mitt hjärta. Jag tillhör ju själv Publicistklubben och har fuskat en del i tidningsskriverier. Det är inte nödvändigt att använda okvädingsord. Man kan säga ganska bestämda saker utan att ärekränka någon människa.

Man lägger här upp en stor debatt för att få vidgade möjligheter att ärekränka. Jag tycker att utvecklingen i ett kultiverat land som vårt borde gå i helt annan riktning. Vi borde minska våra möjligheter och önskingar att ärekränka. Bakom strävandena till en lagändring ligger väl ändå en avsikt att man, om en lagändring sker, skall utnyttja densamma. Annars förstår jag inte rik-

tigt värdet med lagen, utan då blir det ju mera en fasligt abstrakt diskussion.

Jag tror emellertid inte att det är lagstiftningens sak att klara upp sådana problem, utan jag tror att folkrörelserna med sina stora resurser mycket väl skulle kunna bidra till att genomföra en annan och bättre stil. För låt mig säga 50 år sedan hände det att även statsministrar och framstående politiker betitlades fosterlandsförrädare och då nyanserade man verkligen inte på något sätt vokabulären. Vi vill inte tillbaka till den tiden, utan vi vill tvärtom eftersträva en mer och mer kultiverad debatt.

Herr SVEDBERG, ERIK, (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Möller sade att det var straffhöjningarna som inte kunde godtas när det gällde grov förolämpning och grov ärekränkning riktad mot främmande makts statsöverhuvud eller dess representanter här i riket. Varför har vi då särskilda straffhöjningar när det gäller ärekränkning av exempelvis våra egna ämbetsmän? Det är väl för att ha en garanti för att samhället skall fungera. Kan man inte anföra liknade synpunkter i fråga om det internationella arbetet? Herr Möller är ju själv en lovande representant för svensk utrikespolitik och kan väl inte tycka att det gagnar de utrikespolitiska förbindelserna, om vi utan vidare godtar att ambassadörerna spottas i synen.

Fru Segerstedt Wiberg sade att vi måste ha rätt att sakligt kritisera även olika länders samhällssystem och dyliska ting. Visst skall vi ha det. Därifrån är emellertid steget långt till att godta grov ärekränkning. Det måste väl kunna framföras kritik även på ett annat plan.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag nämnde saklig kritik, var det därför att dåvarande justitieministern när brottsbalken lades

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

fram påpekade att vad vi anser vara saklig kritik av främmande makt kan uppfattas som grov ärekränkning. Det var alltså statsrådet Lindells ord som jag tog mig friheten att använda.

Herr DAHLEN (fp):

Herr talman! Det var någon som före den här debatten frågade mig hur jag tänkte rösta. Jag svarade att jag var benägen att rösta med reservationen men att jag mycket noga skulle höra på argumenteringen från utskottsmajoritetens sida, eftersom jag inte förstått första lagutskottets skrivning. Jag har hört på debatten, och jag måste säga att jag har fått en ganska betydande klarhet på en punkt. Det var utskottets talesmans inlägg som gjorde att det för mig inte längre är någon tvekan om hur jag kommer att rösta.

Som argument för första lagutskottets skrivning anfördes nämligen att Sverige i internationella sammanhang bör inta en förmedlande roll etc.

Det förhållandet att vi inte tänker avsluta oss till något stormaktsblock skulle alltså enligt utskottets talesman vara en synpunkt som utskottsmajoriteten tagit hänsyn till när den uttalat sig.

Herr talman! Från den utgångspunkten blir det ganska lätt, måste jag säga, att ta ställning i det här ärendet. I onsdags hade jag möjlighet att från kammarens talarstol tala om den fria kritikrätt som är förutsättningen för Sveriges alliansfria politik, en fri kritikrätt som gäller landet som sådant men också oss själva som individer. Om riksdagen bifaller utskottets hemställan, kommer denna kritikrätt att minska, vilket väl måste vara avsikten, och då tror jag att riksdagen har gjort något mycket olycksdigert.

Det är aldrig fråga om i de här sammanhangen att försöka förolämpa andra människor, allra minst representanter för utländska regimer. Vad det är fråga om är att vi skall ha rättigheten att kritisera utan att det i onödan blir

sagt att vi förolämpar. Vi har i Sverige utomordentliga traditioner att fullfölja. Vi har en tryckfrihetsförordning som ger oss möjligheter att kritisera på detta sätt utan att det blir någon straffpåföljd. Jag anser att i linje med detta och med vad riksdagen beslöt för två år sedan är det mycket naturligt att här bifalla reservationen. Jag vill yrka bifall till den utan att därmed i allo godtaga fröken Mattsons formuleringar i en del avscenden — de var nämligen sådana att de kanske kan kritiseras ur saklig synpunkt.

Herr HERNELIUS (h):

Herr talman! Eftersom jag inte är ledamot av första lagutskottet har jag i och för sig ingen anledning att gå in på tolkningen av vare sig utskottsmajoritetens utlåtande eller reservationen. Däremot var jag liksom fru Segerstedt Wiberg med i konstitutionsutskottet år 1964, och jag får säga att hennes tolkning av situationen och åsikterna där inte helt stämmer med min.

Men det var inte för att säga detta jag begärde ordet utan därför att jag faktiskt blev ganska förvånad när jag hörde fröken Mattson yttra sig i debatten. Jag tror inte att hon riktigt tänkte på vad hon sade — det är den mildaste tolkning jag kan göra i sammanhanget. Hon yttrade nämligen flera gånger — det var en genomgående tendens i hennes inlägg — att enskild man skall ha samma rätt i fråga om yttrandefrihet som pressen har. Ja men, fröken Mattson: då skall vi inte ha någon tryckfrihetsförordning, något anonymitetsskydd, något källskydd eller något system med ansvarig utgivare. Och då skall vi framför allt inte ta hänsyn till vad som är en grundläggande paragraf i tryckfrihetsförordningen, nämligen att när man bedömer yttranden skall man alltid fästa sin uppmärksamhet mera på ämnets och tankens än på uttryckets lagstridighet, tänka mera på syftet än på framställningssättet,

Ang. ärekränkning av främmande makts statsöverhuvud m. fl.

samt i tvivelsmål hellre fria än fälla.

Allt detta vet fröken Mattson, och hon har ofta i denna kammare med stor värme och skärpa talat för tryckfrihetsförordningen. Därför utgår jag från att det i dag är fråga om en tillfällig lapsus. Hennes indignation — berättigad eller inte — har fört henne på vilospår när det gällt resonemanget i detta sammanhang; och det är lätt gjort.

Till slut skulle jag bara vilja säga att man kan angripa detta problem på flera sätt. Man kan låta samtliga informationsmedia ha den rätt som tryckfrihetsförordningen medger, och det är ju dit vi är på väg — vi har här i landet just haft på remiss ett förslag om att radio och TV skall jämföras med pressen i de väsentliga delarna när det gäller tryckfrihetsförordningen. Därmed löser man problemet beträffande informationsmedia. Men då säger kanske någon, att man inte löser problemet för enskild man. Det finns dock en viss skillnad på den punkten, nämligen att tryckfrihetsförordningen har tillkommit — liksom den föreslagna rätten för radio och TV — för att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Och det är grunden för att vi har en tryckfrihetsförordning.

Fröken **MATTSON** (s):

Herr talman! I anledning av herr Ferdinand Nilssons fråga varför man över huvud taget skulle använda tillmälen som »gris» skulle jag vilja påpeka, att exakt det ordet förekom i en av de spanska sånger som Sveriges Radio länge tvekade om huruvida man över huvud taget skulle kunna framföra — ord som vi kanske inte uppfattar såsom kränkande men som säkerligen, burna av den indignation varmed de framföres i hemlandet, uppfattas så av det främmande statsöverhuvudet.

Till herr Hernelius vill jag säga att mitt resonemang var, att det är lättare att skriva sådant i en tryckt publika-

tion än att framföra det i Sveriges Radio eller möjligen på annat sätt. Och i det avseendet finns en skillnad mellan pressen och andra informationskällor när det gäller straffbedömningen. Jag tycker att den skillnaden bör komma bort.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp):

Herr talman! Det vore tråkigt om fröken Mattson, som jag känner som en vänlig och snäll flicka, här går in för att försvara användningen i politiska sammanhang av glåpord som jag är övertygad om att hon inte — jag har aldrig märkt några ansatser i den vägen — finner lämpliga i det privata umgänget människor emellan.

Tendensen i mitt yttrande hade inte alls någonting med paragrafer om tryckfrihet eller brottsbalk att göra. Jag anser att vi skall slå vakt om de kulturvärden vi har och om en debatt på hög nivå. Vi skall klart säga ifrån att den politiska debatten här i landet kan avvira sådana där glåpord.

Herr **HERNELIUS** (h):

Herr talman! Jag skall inte kasta mig in i den i och för sig intressanta debatten om grispremier eller deras motsats.

Jag tolkade fröken Mattsons inlägg nyss så, att hon inte längre vidhåller den ståndpunkt hon gav uttryck för i sitt första anförande, nämligen att likställighet skall råda mellan yttrandefrihet för enskild man och för informationsmedia. I så fall är jag helt nöjd.

Herr **DAHLÉN** (fp):

Herr talman! Endast ett par ord till herr Ferdinand Nilsson.

Vi är väl alla överens om att det är värdefullt att debatten hyfsas, även om vi inte alla kan höja oss upp till herr Ferdinand Nilssons nivå. Här är det emellertid inte fråga om en hyfsning av debatten, utan det är fråga om

Om vissa pensionärers rätt till ersättning för sjukhusvård

att saklig kritik av andra kan göras gällande vara förolämpning. Det vill jag inte vara med om.

Fröken **MATTSON** (s):

Herr talman! Jag önskar en överensstämmelse mellan tryckfrihetsförordningen och brottsbalken i hithörande lagrum. Den uppfattningen delades uppenbarligen av justitieminister Kling då han föreslog skärpningen av särbestämmelserna i tryckfrihetsförordningen.

När nu riksdagen har intagit en annan ståndpunkt är det min önskan att den överensstämmelse mellan brottsbalken och tryckfrihetsförordningen kommer till stånd som justitieminister Kling förutsatte när han för två år sedan framlade ändringsförslaget.

Herr **NILSSON, FERDINAND**, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Dahlén bara säga att jag inte riktigt förstår på vilken nivå han egentligen vill att den här debatten skall föras. Det är dock här fråga om ett utvidgande av möjligheten att årekränka. Kan det bidra till att höja nivån?

Herr **SVEDBERG, ERIK**, (s):

Herr talman! Herr Dahlén sade att saklig kritik ibland kan få karaktären av förolämpning. Jag skall än en gång be att få påpeka att det skall vara fråga om grov förolämpning för att gärningen i detta fall skall straffas.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och

förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Mattson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Mattson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 46.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om vissa pensionärers rätt till ersättning för sjukhusvård

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner om vissa pensionärers rätt till ersättning för sjukhusvård m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft sex inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna nr 15

Om vissa pensionärs rätt till ersättning för sjukhusvård

i första kammaren av herr *Olsson, Johan*, och herr *Svanström* samt nr 27 i andra kammaren av herr *Eriksson* i Bäckmora och herr *Vigelsbo*;

2) de likalydande motionerna nr 64 i första kammaren av fröken *Mattson* och herr *Pettersson, Karl*, samt nr 100 i andra kammaren av fru *Lindberg* och fru *Svensson*; ävensom

3) de likalydande motionerna nr 572 i första kammaren av herrar *Enarsson* och *Ottosson* samt nr 718 i andra kammaren av fröken *Wetterström m. fl.*

I motionerna I: 64 och II: 100 hade hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att 1961 års sjukförsäkringsutredning måtte få i uppdrag att utreda frågan om befrielse för folk- och förtidspensionärer att erlægga vårdavgift vid intagning å sjukhus för akutvård.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 15 och II: 27,

2) motionerna I: 64 och II: 100 samt

3) motionerna I: 572 och II: 718,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **PETTERSSON, KARL**, (s):

Herr talman! I motionsparet I: 64 och II: 100 har vi tagit upp frågan om pensionärernas sjukhjälpstid i så måtto, att vi vill befria pensionärerna från att erlægga vårdavgift vid intagning på sjukhus för akutsjukvård.

I lagen om allmän försäkring stadgas att ersättningen i form av sjukhusvård och sjukpenning i princip utges under obegränsad tid. Sjukpenningen är samordnad med pensioneringen på ett som jag tycker i alla avseenden riktigt sätt. Därigenom har man också kommit ifrån den gamla besvärliga situation som ibland kunde uppstå, nämligen att en försäkrad — på grund av att sjukhjälpstiden var begränsad till ett visst antal dagar — kunde förlora rätten till såväl sjukpenning som ersättning för sjuk-

husvård utan att komma i åtnjutande av någon pensionsförmån. Det förhållandet kan ju numera inte inträffa, eftersom samordningen verkar så att sjukpenningen utges ända till dess någon pensionsförmån tar vid. Här fungerar alltså, efter vad jag kan förstå, samordningen fullt tillfredsställande.

Men när vederbörande får sin ålderspension eller förtidspension, blir sjukhjälpstiden för honom begränsad till 180 dagar, räknat från pensioneringstillfället. Det betyder att vederbörande pensionär, när han åtnjuter sjukhusvård under sex månader, får själv erlægga sin vårdavgift, om han skulle bli inlagd på sjukhus för någon skada eller annan åkomma. Vi menar alltså att en pensionär, som blir inlagd på ett akutsjukhus för någon kortare tid, inte skall behöva ta i anspråk sina pensionsmedel för att betala vårdavgiften, även om han tidigare skulle ha fått sjukhjälp under 180 dagar.

Alla vet vi ju också, att det som regel alltid följer dyra medicinkostnader efter en sjukhusvistelse, och det kan bli rätt stora ekonomiska uppoffringar för dem som bara har sina pensionsmedel att leva av. Nu finns det visserligen fonder i lasarettet, som de sjukförsäkrade pensionärerna kan vända sig till, och det gör de väl också i mycket stor utsträckning för att få hjälp med vårdkostnaderna. Men sådana vägar skulle väl inte behöva användas, särskilt som vi ändock har en allmän sjukförsäkring i vårt land, vilken borde kunna hålla även pensionärerna skadeslösa vid vård på akutsjukhus.

Vi motionärer anser alltså, att det finns starka och väl motiverade skäl för en översyn av nu gällande bestämmelser om begränsning av sjukhjälpstiden för pensionärer i enlighet med vad vi i motionerna här åsyftar. Mot ett nära nog enhälligt utskott finner jag inga utsikter till framgång för ett bifallsyrkande till motionerna I: 64 och II: 100, men jag har ändå, herr talman, här velat anföra dessa synpunkter och

Om reserabatter åt studerande — Ang. kulturpolitikens framtida utformning

får väl hoppas på en positivare skrivning från utskottets sida nästa gång vi aktualiserar denna fråga.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 40 § 1 mom. civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74), m. m.; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om studiesociala åtgärder i vissa fall.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner angående trafikfria lekplatser;

nr 20, i anledning av väckta motioner om utredning angående de kommunala trafiknämndernas verksamhet och organisation; samt

nr 21, i anledning av väckt motion om rätt för polisen att genom stickprov kontrollera bilisters nykterhet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om reserabatter åt studerande

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om reserabatter åt studerande.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats en motion, II: 170, av fru *Renström-Ingenäs m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning av möjligheterna till och kostnaderna för statens medverkan till reserabatter åt stu-

derande under tider, då de av statens järnvägar på kommersiell basis lämnade rabatterna icke vore tillgängliga, samt att de förslag, som denna utredning kunde komma att föranleda, måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att motionen II: 170 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Svanström, Axel Kristiansson och Wirten*, fru *Jäderberg* samt herrar *Hamrin* i Kalmar, *Rimås, Larsson* i Borrby och *Johansson* i Växjö, vilka ansett, att utskottet bort på åberopade grunder hemställa, att riksdagen med bifall till motionen II: 170 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna till och kostnaderna för vissa förbättrade villkor för studerandes resor.

Herr **MÖLLER** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **NYMAN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. kulturpolitikens framtida utformning

Föredrogs ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om en allsidig kul-

Ang. kulturpolitikens framtida utformning

turutredning och angående kulturpolitikens framtida utformning.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 47, av herr *Dahlén m. fl.*, och II: 83, av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en utredning beträffande kulturpolitikens framtida utformning.

I de likaledes till utskottet hänvisade likalydande motionerna I: 242, av herrar *Adolfsson* och *Werner*, samt II: 312, av herr *Hector m. fl.*, hade föreslagits, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig kulturutredning i enlighet med vad i motionerna anförts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 47 och II: 83 samt de likalydande motionerna I: 242 och II: 312 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Svanström*, *Nyman*, *Wirtén*, *Westberg*, *Johansson* i Växjö, *Johansson* i Skärstad och *From*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Jag inser att jag vid denna tidpunkt kanske inte borde argumentera i denna fråga, som gäller kulturpolitiken, men jag tar mig ändå friheten att anknyta några reflexioner till det utskottsutlåtande som här föreligger.

Först vill jag då framhålla att det i tidningarna förekommit en formulering, att allmänna beredningsutskottet har lyckats »skryta ihop sig» i denna fråga om kulturpolitiken i vårt land. Den formuleringen kan antyda att vissa motsättningar har överbryggats genom kompromisser inom utskottet, men därom vet jag naturligtvis ingenting med säkerhet.

Hur än rännilarna har löpt inom ut-

skottet vill jag dock — om jag får uttrycka mig så — beträffande det samlade flöde, som utskottets skrivning utgör, inte förneka att ett kulturintresse strömmar genom det. Vidare visas åtskillig förståelse för intentionerna i de motioner som föreligger och tydligen inte minst till intentionerna i den motion som vi har framlagt. I motsats till en viss mycket tillfällig politisk potential har utskottet inte osäkrat revolvern när det hört ordet kultur nämnas.

Likväl har jag en bestämd känsla av att utskottet har förbisett vissa drag i dagens kulturbild och fäst alltför ringa vikt vid ett par av de grundläggande frågorna i vår motion. Fastän jag vet att vi arbetar under tidsnöd måste jag anföra några synpunkter i anslutning till utlåtandet, i all synnerhet som det inte är ofta vi diskuterar kulturpolitiska frågor i riksdagen.

Den första fråga jag vill ta upp gäller hänvisningen till den tidigare utskotts-förklaringen, att upprättandet av ett kulturpolitiskt program kunde innebära risk för dirigering av kulturarbetet. En uttalad farhåga i samma riktning finns i det andra här föreliggande motionsparet, där det står att kulturpolitikens mål bör vara att stödja utan att styra.

Alldeles bortsett från att själva stödjandet väl inte kan vara ett mål, utan endast ett medel för att nå ett visst bestämt mål, vill jag knyta den reflexionen till dessa två ord, att det är angeläget att befria kulturlivet från den nuvarande dirigeringen och den nuvarande styrningen. Samhället borde dirigera och styra kulturlivet bort från den dirigering och styrning som nu förekommer.

Jag åbakar mig naturligtvis här inte särskilt mycket över sådana tillfälligheter som att förläggare har gjort sig till miljonärer genom att prängla ut pornografiböcker, vilket faktiskt förekommit och kan bevisas, medan mycken god litteratur — jag understryker: *litteratur* — får ligga kvar otröckt i

manus i brist på utgivare. Det är ju bara ett symptom på en styrning och dirigerings ut i tomhet och förflackning i den mån det inte direkt tjänar reaktionära syften vid sidan av de rent kommersiella syftena. Det kan inte vara på annat sätt så länge monopolkapitalismen behärskar huvuddelen av pressen och förlagen och den övervägande delen av den opinionsbildande apparaten i övrigt.

Vi menar — och det har tagit sig uttryck i motionen — att en målmedveten kulturpolitik måste tillgripa stödande medel för att befria kulturen från den kommersiella och politiska styrning som förekommer. Denna faktiska dirigerings och censur är så mycket mer oroväckande som den opererar i ett slags ingenmansland, som bl. a. de väldiga folkflyttningarna och det yttre livets snabba förändringar har skapat.

Det är utomordentligt stora förändringar som inträffat i vårt samhälle — jag går inte djupare in på frågan, fastän jag har en del anteckningar om saken i mina papper. Jag vill bara tillägga att det inte bör vara enbart vi marxister som håller för sant, att man ständigt måste analysera utvecklingen och ta vara på alla nya erfarenheter beträffande samhällsutvecklingen i allmänhet och även beträffande de kulturella frågorna. De svenska statsmakterna låter analysera och prognostisera nästan allt av betydelse som har med materiell utveckling att göra, men behovet av att på samma sätt genomföra en analys av kulturförutsättningarna, kulturbehovet och kulturåtgärderna är enligt vår åsikt minst lika stort.

Nu tycks utskottet inte heller förneka detta. Det hänvisar till vissa utredningar — dock bara punktvisa utredningar — och slutar med att framhålla angelägenheten av ingående kulturso- ciologiska analyser som kan ligga till grund för de fortsatta strävandena.

Ja, det var just detta som vi ville, men på ett samlat sätt och målinriktat i fråga om åtgärderna. Därmed åter-

Ang. kulturpolitikens framtida utformning

kommer jag ett ögonblick till frågan om s. k. dirigerings eller styrning. Detta är en principiellt viktig fråga, men utskottet snuddar bara vid den i sitt utlåtande. Jag vill schematiskt uttrycka det så, att ett samhälle väl måste vilja stimulera kulturlivet i en viss rörelseriktning, på samma sätt som det vill stimulera allt annat samhällsligt liv i vissa bestämda riktningar.

Bl. a. som en smula konstskapare själv, fastän i obetydlig grad, vill jag säga att detta inte har någon direkt förbindelse med frågan om konsternas uttrycksmedel. Allra minst i en målmedveten socialistisk kulturpolitik bör det inrymmas något moment av tvång beträffande konsternas utformning. Som vi säger i motionen måste all konst betraktas som ett mänskligt produktions- och kommunikationsfält med egna lagar och med spelrum för mångskiftande sinnesupplevelser. Konsten må vara en produkt av konstskaparnas eget sätt att se, att uppleva och förnimma.

Därutöver vill jag emellertid hävda att konstskapandets attraktionskraft och förmåga att tränga in i människornas medvetande naturligtvis hänger samman med om det anknutits till de vanliga människornas andliga, materiella och emotionella liv.

Slutligen har jag då också kommit fram till att frågan om kulturens vidareutveckling och spridning hänger samman med dess innehåll och former, hänger samman med kulturens egen attraktionskraft när denna ges möjlighet att utvecklas någorlunda fritt. Kulturens innehåll påverkas i sin tur av hur massomfattande den kan bli och beror av i vilken utsträckning de stora folklagen kan engageras och av om impulser kan strömma ut från folkrörelserna.

Vi har i vår motion ställt just detta samband med folkrörelserna i förgrunden. Hur omsorgsfullt allmänna beredningsutskottet än tycks ha granskat motionen och ingående begrundat dess huvudtankar, så tycker jag att utskottet

Ang. kulturpolitikens framtida utformning

har råkat halka över denna centrala fråga. Den kommersialiserade och kulturdödande s. k. masskulturen, det passiva TV-tittandet och allt annat oengagerat eller likriktat, som vi mer eller mindre beskärmar oss över, kan trängas tillbaka endast genom att de innerst inne kulturhungerande människorna ges möjlighet att utveckla aktivitet.

Får jag bara tillägga att enligt vår uppfattning har en metodiskt målinriktad kulturpolitik som förutsättning stora samhälleliga insatser i form av stöd åt fria kulturorganisationer, stöd åt konstskaparnas egna sammanslutningar och åt all kulturverksamhet som folkrörelserna bedriver eller önskar bedriva men nu inte kan göra.

Sammanfattat vill jag säga, att kulturen måste drivas ut ur sin isolering. Jag vill inte tala om elfenbenstorn i sammanhanget, det skulle vara oriktigt, men kulturen måste drivas ut ur sin isolering och bli lika framträdande i våra debatter och i vårt handlande som t. ex. socialpolitiken och ekonomiska frågor eller sådana lagstiftningsfrågor som vi bl. a. diskuterat i dag. Allt detta är frågor av samhällelig betydelse.

Ja, herr talman, jag inser situationen och har alltså, trots att anförandet blivit långt, ändå bara snuddat vid de olika frågeställningarna. Detta är i och för sig beklagligt, eftersom det finns anledning att borra sig ned även i denna fråga.

Till slut vill jag avrunda med att jag ingalunda förringar värdet av den samhälleliga aktivitet som börjat utvecklas på den del av kulturlivets område, som vi nu diskuterat i våra motioner och i utskottets utlåtande. Kulturen bedömes inte heller längre som ett rum så heligt, att man på samma sätt som en viss biblisk person måste ta av sig skorna när man skall gå in i det. Man kan ju ha skorna på när man går in! Redan därmed är något vunnet.

Men jag hävdar ändå, att vårt nutida kulturliv mera präglas av privat kommersialisering och till denna del av för-

flackning än av samhällelig målsträvan och kulturideologi. Om samhälleliga målsträvanden och kulturideologi hade jag naturligtvis i och för sig haft en önskan att säga ett och annat ord, men vi kan väl återkomma till sådana saker vid något annat tillfälle här i kammaren.

Utskottets positiva uttalande på flera punkter, liksom väl det förhållandet att motionerna över huvud taget existerar, kan kanske bidra till att den samhälleliga aktiviteten ökas på kulturpolitikens område. Jag vet att kulturfrågan i samband med den samhälleliga utveckling som äger rum anmäler sig med en sådan styrka, att om inte krafttag göres med det allra snaraste, så dyker det här i riksdagen snart upp nya motioner med innehåll och förslag liknande dem som nu behandlas.

Herr talman! Det kanske framgår att jag icke har något säryrkande i detta fall utan att jag nöjer mig med den positiva skrivning, som förekommer i utskottets utlåtande. Jag vågar dra den slutsatsen, att vissa resultat på kulturpolitikens område skall åstadkommas under den närmaste tiden.

Herr NYMAN (fp):

Herr talman! Jag kan i många styc-ken hålla med herr Adolfsson om innehållet i hans motion. Som han själv framhöll har den också mycket ingående behandlats i utskottet. Utskottsutlåtandet visar väl med vilket intresse man har behandlat denna motion liksom även ett annat motionspar, I: 47 och II: 83, av herrar Dahlén och Eliasson i Sundborn beträffande kulturpolitikens framtida utformning.

Tillsammans med några ledamöter i utskottet har jag avgivit en blank reservation och vill med några synpunkter motivera den. Dessa två motionspar har mycket gemensamt. Båda vill få till stånd en översyn av vad samhället gör på kulturlivets område beträffande dess

Ang. kulturpolitikens framtida utformning

framtida utformning. Båda motionsparen syftar också till en spridning av kulturaktiviteten så långt ner i olika befolkningsgrupper som möjligt. De understryker vidare vikten av att ingående sociologiska undersökningar skall läggas till grund för de fortsatta strävandena.

Vad som kanske något skiljer motionsparen åt är motiveringarna för yrkandena om utredning. Herr Adolfssons motion har en vidare kultursyn, medan den andra motionen har ett mer begränsat kulturbegrepp och kanske inte kommer in så mycket på kulturideologiska frågeställningar och kulturyttringar i samband med samhällsutvecklingen. Gemensamt är önskan att lösa kulturspridningens problem. Frågan är bara hur det skall gå till, hur samhällets insatser bäst skall användas.

Kulturpolitiken kan ses som ett medel att förvalta och vidareutveckla den gemensamma tillgång som kulturen innebär för hela vårt samhälle. Vi anser att samhällets insatser bör göras mer stimulerande och mindre styrande, främst i syfte att inte lägga band på det fria kulturskapandet och medborgarnas fria val på det kulturella området. När jag talar om kultur, herr Adolfsson, är det i mer begränsad omfattning. Jag tänker alltså inte på den masskultur, som jag tror vi båda inte räknar till en mer allvarligt menad kultur. Den är jag motståndare till, och till dess begränsning tror jag samhället kanske ibland borde gripa in mer.

Utskottet framhåller, att vid upprättandet av ett kulturpolitiskt handlingsprogram kan risk finnas för att ett sådant program kunde få inslag som innebär just dirigerings av kulturarbetet.

Om samhället för mycket lägger sig i kulturens innehåll, kan den kulturen lätt stelna i former och institutioner. Det har vi upplevt i tidigare kulturskeden. Å andra sidan lurar faran för ofrihet, om konsten eller den allvarligt menade kulturen inte får tillräckligt stöd av samhället. Vi behöver både den kul-

turella friheten liksom tron på att människorna genom fritt val och upplysning skall finna vägen fram till kulturella värden, men vi behöver också de samhälleligt stimulerande insatserna.

Den avdelning inom ecklesiastikdepartementet som svarar för kulturfrågor har därför en mycket stor uppgift att fylla. Eftersom den inte har varit verksam mer än ett par år, kan den inte ha förväntats åstadkomma annat än en inledande verksamhet. De åtgärder som vidtagits har därför hittills varit av relativt kortsiktig natur och framför allt inriktats på stöd till produktionen av kultur i olika former, vilket i ett skede av kulturupprustning varit helt naturligt. Denna verksamhet bör fortgå planenligt och ges ökade resurser.

Samhällets insatser för spridning av kulturen har varit otillräckliga. Vi tror att det är på grund av brist på säkra kunskaper om de lämpligaste vägarna därför liksom på osäkra kunskaper om vilka hinder det är som håller stora grupper av medborgarna borta från allvarligt menad kultur.

Man har pekat på de sociologiska undersökningar som pågår. Vi anser att dessa bör utvidgas och ligga till grund för ett bättre grepp om kulturspridningen och hur vi skall åstadkomma den.

Vi vill främst i det här sammanhanget som reservanter peka på skolans uppgift då det gäller den kommande generationens intresse för kulturfrågor. Här har ju de estetiska ämnena på schemat en mycket stor plats, och det är nog säkert att de bör förstärkas i all skolundervisning. Man är i färd med det inom skolväsendet.

Man tycker ändå att i ett samhälle som utmärkes av stigande ekonomisk standard, ökad fritid, massmedias expansion borde kulturintresset, kulturkonsumtionen, inom en relativt kort tid kunna avsevärt breddas. Men det är tydligt att det tar sin tid att skapa dessa gynnsamma förhållanden och få den

Ang. kulturpolitikens framtida utformning

bredd på kulturintresset som vi alla skulle önska. Det är därför jag tror att skolan har en stor uppgift och att man måste försöka vinna ungdomen.

Vi tror att på längre sikt kommer den nya skolan att lyckas i sin kulturfost-
rande gärning. Radions och TV:s och pressens möjligheter för kulturspridning till alla folkgrupper är faktiskt obegränsade, under förutsättning att dessa massmedia riktigt utnyttjas. Här skulle man ibland vilja att radionämnden grepp hårdare in när det gäller program som river ned vad kulturskapande krafter vill bygga upp.

Informations- och kursverksamhet i kulturfrågor för vuxna bör på allt sätt stödjas så att vi får en balans mellan intresset för kulturen och för materiella ting. Men vi tror att förbättrad skolundervisning, ökad levnadsstandard och fritid skall medverka till ett större kulturbehov, om vi gör de insatser från samhällets sida som är nödvändiga.

Jag skulle vilja till sist citera Dag Hammarskjöld när han i sitt akademital 1957 säger: »Den stora publiken blir mer och mer likgiltig för de kulturella värdena, kulturbärarna isolerar sig i högfärdig sektierism och odlande av exklusiva kulturproblem. Men jag har svårt att tro att skulden ligger uteslutande hos endera parten.»

Dag Hammarskjöld hade kanske för stora anspråk när det gällde kulturen, att få den spridd som han hade tänkt sig, men det väsentligaste var att han kände avståndet mellan kulturbärarna och publiken som en stor brist.

Det är just detta vi har velat råda bot på med de här motionerna. Konsten måste kännas angelägen för de många, måste integreras med det samhälle och de problem medborgarna där möter, utan att man gör avkall på friheten för konstutövarna och på kvaliteten i deras verk. Men lika viktigt är det att avståndet mellan kulturbärarna och samhällsbyggarna, dit vi räknas, inte heller blir för stort. Jag tror därför som herr Adolfsson att det är värde-

fullt att vi någon gång i riksdagen tar upp problemen kring kulturen. Det kan en dag bli aktuellt med en utredning om den framtida utformningen av vår kulturpolitik.

För dagen anser jag och reservanterna emellertid att frågan bör kunna anstå tills kultursociologiska undersökningar gett bättre kunskaper om vägarna för kulturens spridning i alla befolkningsgrupper.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! En grundlig genomgång av kulturlivet har berörts i motionerna. Utskottet har så konkret som möjligt redovisat det faktiska läget och hänvisat till de utredningar som är i gång och den situation som råder inom vardera disciplinen. Däremot har inte utskottet funnit angeläget att gå in i någon diskussion om kulturpolitikens innehåll. Det har vi uppfattat såsom fallande utom ramen för utlåtandet, och jag skall inte heller ta upp en sådan diskussion. Jag konstaterar att en växande stark aktivitet utvecklas inom kulturlivet, inte minst med stöd av Sveriges riksdag och regering och växlande anslagsinsatser.

Utskottet har inte trott på den metodik som motionärerna har förordat, nämligen att man skulle tillsätta en total utredning som skulle försöka fanna hela kulturlivet och föreslå åtgärder för samtliga grenar. Detta skulle vara en opraktisk och tidsödande metod. Jag tror mera på den metodik som nu tillämpas då man tar olika områden för sig. Många av dessa är ju vitt skilda, även om den yttersta gemensamma nämnaren finns.

Det är alltså om olika uppfattningar beträffande själva arbetsmetodikerna som diskussionen har stått, och jag tror att den metod som utskottet här ger sitt stöd åt är den som snabbast ger resultat och även ger den friaste och mest differentierade kulturpolitiken.

Ang. kulturpolitikens framtida utformning

Med hänvisning härtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot förgiftningsolyckor bland barn, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 25, angående förordnande att samråda med riksdagens lönelegation i visst fall m. m., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckt motion om utgivande av en svensk kulturtidskrift på främmande språk; och

nr 17, i anledning av väckt motion om statligt stöd till grammofonskiveproduktion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden å föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 103, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels till riksdagens förordnanden, nr 104—109, för

herr John Lennart Geijer,
 » Kaj Ake Björk i Göteborg,
 » Bo Gösta Bohman,
 » Stig Roland Alemyr,
 » Sven Harry Gustafson i Göteborg och
 » Gunnar Hedlund

att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

dels ock till riksdagens förordnanden, nr 110—115, för

fröken Astrid Bergegren,
 fru Elisabet Sjövall,
 herr Gösta Jacobsson,
 » Anders Oskar Birger Forsberg,
 » Sven Albin Daniel Wiklund och
 » Lars Magnus Eliasson i Sundborn

att vara suppleanter för ombud i Europarådets rådgivande församling.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av motioner angående dagspressens ekonomiska villkor och samhällsinformationen genom dagspressen m. m.; samt

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om kommunalval för perioden 1967—1970 m. m. jämte motioner;

statsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1966/67 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 38, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1966/67 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budget-

året 1966/67 till bostadsrabatter jämte i ämnet väckta motioner;

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till civilförsvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1966/67 till högre utbildning och forskning samt lärarutbildning jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till markförvärv för övningsfält m. m. för budgetåret 1966/67 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1, i anledning av i statsverkspropositionen upptagna kreditmarknadsfrågor avseende bostadsproduktionen jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 18, i anledning av väckta motioner angående resultatutjämning vid beskattningen m. m.;

nr 19, i anledning av väckta motioner angående maximeringen av de direkta skatterna till stat och kommun och om vissa ändringar i förmögenhetsbeskattningen;

nr 20, i anledning av väckta motioner om rätt för arbetsgivare till skattefri avsättning till pensionsfond;

nr 21, i anledning av väckt motion om översyn av bestämmelserna angående avdragsrätt vid taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt; samt

nr 25, i anledning av väckta motioner rörande alkohollagstiftningen;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 14, angående användande av riksbankens vinst för år 1965;

nr 15, i anledning av motioner angående förvaltningen av allmänna pensionsfonden, m. m.;

nr 16, i anledning av motioner om

medverkan av riksbanken vid nationalbudgetens uppgörande;

nr 17, i anledning av motioner om malmletning inom Ljusdalsregionen;

nr 18, i anledning av motioner om en matrikel över riksdagens ledamöter;

nr 19, i anledning av motion om rengöring av riksdagshusets fasader och gavlar;

nr 20, angående verkställd granskning av delegerades för riksdagens verksamhet under år 1965;

nr 21, angående verkställd granskning av riksdagens lönedelegations verksamhet under år 1965; samt

nr 22, angående överlämnande till statsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner, såvitt avser viss däri behandlad fråga;

första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till godkännande av 1965 års europeiska överenskommelse till förhindrande av rundradiosändningar från stationer utanför nationella territorier, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av väckta motioner om kostnadsfri medicin till folkpensionärer;

nr 31, i anledning av väckta motioner om fri medicin till vuxna neurosedynskadade;

nr 32, i anledning av väckta motioner angående fria läkemedel till långvarigt mentalsjuka;

nr 33, i anledning av väckta motioner om slopande av kravet på beställningsblankett för erhållande av fria läkemedel; samt

nr 35, i anledning av väckta motioner om förtidspension åt vissa vårdnadshavare;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 23, i anledning av väckt motion om viss ändring i villkoren för medborgare i de nordiska länderna för tillstånd att driva näring;

nr 24, i anledning av väckta motioner om förslag till luftvårdslag;

nr 25, i anledning av väckta motioner om obligatorisk avgasrenare på motorfordon; samt

nr 26, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot luft och vattenförorening m. m.;

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; samt

nr 6, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss staten tillhörig fast egendom; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta mo-

tioner om inrättande av en s. k. underleverantörsbörs för mindre företag.

Anmälades och bordlades en av herr *Kaijser* under sammanträdet avlämnad motion, nr 659, i anledning av en från riksgäldsfullmäktige inkommen skrivelse med kompletterande utredning angående eventuell utflyttning av riksdagsbiblioteket (med undantag av upplysningstjänsten) till kvarteret Vinstocken.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15.45.

In fidem

Fritz af Petersens